

VIII. ÉVFOLYAM.
1918

JANUÁR
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI-MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁGALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZ ORSZÁGI KULTURISZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKEZTETVE

DR. PATAI JÓZSEF

A Mult és Jövő nagy művészesztje a Magy. kir. Zeneakadémia nagytermében, február hó 3-ikán, vasárnap, este 7 $\frac{1}{2}$ órakor

Beregi, Gál, Rózsahegyi, Balassa, Rózsa Lajos stb. stb. felléptével.
Zene, szavaltat, ének, tánc, bibliai jelenetek, héber költők, zsidó népdalok stb.
A Mult és Jövő előfizetői 2 darab félárú jegyet kapnak a kiadóhivatalban.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Patai József: Rendben van-e minden? . . .	3	Dr. Hajdu Miklós: Magyar Zsidó Irodalmi	
Szilágyi Géza: Mikeás próféta az emberi		Alap	24
veszettségéről. (Vers)	9	Sass Irén: Filozófia. (Vers)	25
OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		Dr. Hevesi Simon: A Kohelet	26
Salom Asch: Jeruzsálemi szombat. (For-		Molnár Ernő: Kohelet-hangulatok (Vers)	28
ditotta: Lukács Zoltán)	10	Dr. Fürst Aladár: A bécsi zsidóság és	
Lenkei Henrik: Emancipációnk emlékünne-	12	Magyarország	29
pére. (1867—1917). (Vers)	12	TOLLHEGYRŐL. (Secundus)	
Kroó József: Szomorú multnak vagyok sá-		Huszonöt millió. — Alig-zsidók és túl-	
padt fia... (Vers)	13	zsidók. — Trocki	33
Patai Edith: Brodszky	14	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Lóránt Mihály: Tűnő éjszakai rímek. (Vers)	15	Nyolcadik évfolyam. — A Mult és Jövő	
Patai Edith: Jeruzsálem	16	keleti művészesztje. — Balassa Jenő és	
Dr. Venetianer Lajos: Rossheim József a		a héber költők. — A pesti chevra-	
szószóló	18	kadisa tagfelvételei stb.	33
Gilányi Mór: Debóra	21	KÖZGAZDASÁG. — HIRDETÉSEK.	
Neményi Endre: Köröttem zúg... (Vers)	21		
Dr. Klein Sámuel: Jaffa	22		

ILLUSZTRÁCIÓK:

J. D. Woodward: A jeruzsálemi citadella.		Samuel Oppenheim címeres sírköve	20
(Műmelléklet)		Sziklák a jaffai tengerparton	23
Isac Brodszky (Varsó): Tavasz előtt	5	Isac Brodszky (Varsó): Ősz	24
— — Pskow (Pleskau), ahol a cár lemondott	7	— — Tél	25
— — Pskow, ahol a cár lemondott	9	— — A tó	29
Dávid sírja Jeruzsálemben	11	A pozsonyi Simeon Michel, Heine ősapja	30
Dávid utcája Jeruzsálemben	12	Egy állítólag „elvarázsolt” hal síremléke a	
Isac Brodszky (Varsó), a feleségét festve	14	régi bécsi zsidó temetőben	30
Isac Brodszky (Varsó): Mese	15	A frankfurti Hirz Wohl sírkövének feje,	
H. Fenn: Jeruzsálem	16	otthoni családi házának: „zum weissen	
Isac Brodszky: I. Repin festő arcképe	18	Schwan” jelvényével.	31
— — Schaljapin pétervári udvari opera-		Ahron Austerlitz a „kismartoni előljáró”, a	
énekes	19	kő fején a leviták jelvénye, a kancsó	31
R. Sámson Wertheimer síremlékének hátulsó		Dr. Weisz Jakab udvari tanácsos	34
lapja az „óhel”-lél	20	Dr. Stiller Mór	35
		Lőw Lázár	35

I. D. WOODWARD : DIE CITADELLE VON JERUSALEM

J. D. WOODWARD : A JERUZSÁLEMI CITADELLA

A „Mult és Jövő“ 1918 januári műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
:: KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ::

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 30 korona.
Díszkiadásban 40 korona. Omiketagság 4 koronával több.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF.

* VIII. ÉVFOLYAM, 1918. JANUÁR.

PATAI JÓZSEF: RENDBEN VAN-E MINDEN?

Rendben van-e minden a zsidó ber-
kekben úgy ahogy van és csak
túlzók és rémlátók azok, akik vész-
jósló szemekkel néznek a magyar
zsidóság jövőjébe? Aki az utóbbi
időben részt vett valamely zsidó
gyülekezet ülésén, láthatta, hogy alig mulik el
egy is anélkül, hogy egy-egy lelkes, buzgó hang
fel ne szólalna és a zsidóság vesztén keseregve
a zsidó közélettől valami pluszt ne követelne.
Fanatikus ábrándozók, utópista rajongók, vagy
hiú okvetetlenkedők-e ezek, amint azt némelyek
elhitetni szeretnék, vagy csakugyan van a feljaj-
duló panasznak alapja és jogosultsága, csak-
ugyan történtek mulasztások a multban, csak-
ugyan van tespedés a jelenben, amit jóvá kell
tennie a jövőnek?

Könnyű feladat az önelégedett örök áment-
mondóknak leszólni nagy hangon azokat, akik
„a fennálló rend ellen izgatnak”. Az elégedetlen-
kedők, az izgatók mindig szembetalálták magu-
kat az elégedett és nyugodt többséggel. Az újítók
és túlkövetelők, a jelenből a jövőbe nézők min-
denkor népszerűtlen ügyet képviseltek és könnyű
dolog olcsó babért aratni ellenük. De sem a
vallásban, sem a művészetben, sem a tudomány-
ban, sem a politikában, a kultúra egyetlen terü-
letén sem vitték előbbre az emberiség ügyét a
meglevővel megelégedtek és az ámentmondó
nyugodtak, hanem mindenütt és mindenkor csak
az „elégedetlenkedők” és „izgatók”. A jelen
kisebbsége lett a jövő többsége és amikor ez is
nyugalomba tespedt, új kisebbség vette át és
vitte a haladás zászlóját tovább az örök jöven-
dők felé.

Ha tehát a magyar zsidóság kebelében valami
belső forrongás észlelhető, ha egyre többen és
többen érző és értő intelligens magyar zsidók

aggodalommal nézik a magyar zsidóság fejlő-
dését, illetve fejlődéstelenségét, sőt hanyatlását,
mindenesetre kötelességünk, hogy a dolgok gyö-
kereit vizsgáljuk: nem ott állott-e be már a rot-
hadás, melytől a terebélyes fa törzse száradás-
nak indul, sűrű lombozata hervadtan lehull és
leveleit széthördja a kósza szél?

Ötven éve, hogy a magyar zsidók emancipá-
cióját törvénybe iktatták és körülbelül ugyan-
annyi ideje, hogy a magyar zsidóság megterem-
tette a maga kongresszusi szabályzatát és szer-
vezetlen szervezetét. Csináljuk meg ennek a
fél évszázadnak a biláncát, hivalkodás, önámítás
nélkül és mondjuk meg őszintén, vajjon van-e
okunk a megelégedésre? Nem magyar nemzeti
szempontból gondolom. Ez teljesen rendben van.
Ha nem is tartozom a nagyzolók közé és nem
mondom, hogy zsidó Aranyt, zsidó Petőfit, zsidó
Jókait, vagy akár zsidó Adyt, zsidó Móricz Zsig-
mondot adtunk a nemzetnek, de a mérleg min-
den tekintetben megfelelő és kielégítő. Az év-
százados igazi nagyságok az ősi nemzeti talajból
is csak nagyritkán nőnek ki, a magyar zsidóság
pedig lerőtt a maga pénz-, agy- és véradóját
a legteltesebb mértékben. De nézzük a biláncot
zsidó szempontból: mit alkottunk egy fél év-
század alatt a saját magunk megerősítésére, mit
tettünk a zsidóság erőinek, eszméinek, vallásá-
nak, kultúrájának a konzerválásáért az ötven
esztendő alatt? Hol vannak az erős várak,
melyek a zsidó szellem védőbástyái lehetnek, hol
vannak a szentélyek, melyekben a zsidóság
örök mécsesei és fáklyái lobognak?

A kongresszus után a magyar zsidóság ketté-
szakadt. Ez nem is lett volna olyan nagy szeren-
csétlenség, ha mindegyik párt teljesíti a maga
feladatait és halad azon az úton, amelyet a tör-
téneti fejlődés mindegyik számára megjelölt.

Hiszen a konzervatív és haladó elemek szétválása a legtermészetesebb folyamat, amely előbb-utóbb mindenütt bekövetkezik és megvan az az előnye, hogy legalább nem gátolják egymást a fejlődésben a heterogén elemek. Az ortodoxia konzerválhatta volna a zsidó tradíciót, intézményeket teremthetett volna jesíváinak fenntartására és átalakítására, hogy a rohanó élet szekere ne gázolja le egészen a hagyományos könyvek jámbor, görnyedt bűvárait. A neológia pedig intézményesen biztosíthatta volna a zsidó haladást, modern szellemi kapcsolatot teremthetett volna az új zsidó generáció számára, amely a szertartásos vallási élettől eltávolodott ugyan, de a zsidó szellem örök kincsei iránt még fogékonyságot tanúsított. Így lett volna kétféle zsidóságunk, amely egymást kölcsönösen kiegészítve őszintén haladt volna a maga útján. Ehelyett mi történt? Az ortodoxia igyekezett bizonyítani, hogy ő van olyan haladó, mint a neológ és a neológia igyekezett bizonyítani, hogy ő jobban áll a Sulchan Áruh alapján, mint az ortodoxia. És az ortodoxia kibújt a konzerváló intézmények alkotása alól, amihez még az a kifogása is megvolt, hogy az anyagi javak a neológiának jutottak osztályrészül, az ortodoxok csak a túlvilágot tartották meg maguknak. (A háború mindenesetre sokat változtatott ezen is.) A neológok pedig tétlen várakozásban és várakozó tétlenségben egyre az ortodoxok szerelmét könyörögték és tőlük várták annak elismerését, hogy ők is zsidók. Mintha nem lett volna akár a Biblia, akár a Talmud, akár Majmonides, akár a Bal-Sem idejében is kétféle, sőt százféle zsidóság!

A régi talmudi mese jut eszembe a sántáról és a vakról, akik együtt őrizték a király kertjét és amikor a legszebb gyümölcsök eltűntek, mind a kettő védekezett: „Én vak vagyok, nem is láttam, hol van a gyümölcs”. „Én meg sánta vagyok, egy lépést sem tudok tenni egyedül.” A király pedig a sántát a vak nyakába ültette és így ítelt fölöttük egyszerre. Így lesz a testtel és a lélekkel is, folytatja a talmudi allegória; a túlvilágon védekezik a test: „Én lomha, tehetetlen tömeg vagyok, engem nem terhel a bűn”. „Én meg röpke lélek vagyok, nem is tudok vétkezni.” De az Úr egygé formálja a testet és a lelket és ítélkezik felettük.

Melyik a test és melyik a lélek a magyar zsidóság két pártja között? Sok lélek, fájdalom, sem itt, sem ott nem jut megnyilatkozásra. De ha együtt ítélünk fölötté, szomorúan kell konstataálnunk, hogy mind a kettőt nagy mulasztások bűne terheli. Az ortodoxia nemtörődömsége válság elé sodorta a jesíváit és ezekkel a régi Tan, a Tóra művelőit, a neológia közönye pedig holt pontra juttatta a haladó zsidóság ügyét. Holt pontra, hol a halál megdermeszti a tagokat és kikezdi az egész beteg testet.

Ötven év mult el és két generáció veszett el

a zsidóság számára. Nincsenek ovódáink, hol magunkhoz édesgetjük a kisdedeinket, hogy zsenge lelkükbe oltuk a zsidó vallás, a zsidó ünnepek költészetének dús szépségeit. Zsidó elemi iskoláink kipusztulófélben vannak, mert nem gondoskodtunk jövőjükről. Zsidó gimnáziumunk egyetlenegy sincs, az egyetlen zsidó reáliskolát, a vágújhelyit, az államtól forszírozta ki buzgó igazgatója. Nincsenek középiskoláink, hol a jövőndő intelligencia zsidó tudással és érzéssel egészítheti ki műveltségét. Zsidó tanítóképzőnket és rabbiképzőnket az állam alapította, ha régi zsidó sarcból is, és a magyar neológ zsidóság nemcsak hogy nem tette meg főiskoláját szellemi centrumává, mely az „alef-bész tudósok” és áltudákosok felburjánzását elnyomta volna, hanem még arról sem gondoskodott, hogy jövőndő lelki pásztoraik gondtalanul internátusban folytathassák tanulmányaikat és lelkük művelését, hogy ne legyenek kénytelenek megfojtott önérzettel és megalkuvásra fáradt idegzettel lépni zsidó hivatásuk göröngyös útjára. Vannak gyönyörű zsidó templomaink országszerte, hatalmasan bűgő orgonákkal, férfi- és női kórusokkal (néhány kórusnak a költségeiből valóban kitelne egy zsidó középiskola fenntartása!), de a templomok egész éven át üresek. A legszebb egyházi koncertek és Semá Jiszroelra alkalmazott Mária-énekek sem csábítják az ájtatos közönséget a zsinagógába. (A pesti templomról, mely a sok idegen nézővel, no meg, mint egyetlen nagytemplom százezer pesti zsidó közt megtelik, ne beszéljünk.) Az öregek, kiknek a zsidóság még élet, ideál, hangulat és élmény volt, elhaltak, a pótlásról, az új generáció szervezéséről nem gondoskodtunk. Az új nemzedék felnevelkedik anélkül, hogy a zsidóság valami poétikus ifjúsági emlékeket hárfázott volna a lelkébe. A zsidó ifjúság kikerül a középiskolából, anélkül, hogy tudna egy héber mondatot tisztességesen elolvasni, anélkül, hogy ismerné népe multját, történetét, kultúráját. Homeros, Horatius vagy egy görög bálvány nevét nem ismerni szégyenlené, Jesajást, Juda Halévit, prófétákat s héber költőket nem ismerni sikk és virtus. Az ifjú kikerül az életbe, hol minden szinte összeesküszik a zsidósága ellen és nem hozott magával semmit, ami megvértézné a lelkét, megacéloítaná az erejét, mikor minden szökésre csábítja. Nem dalolnak szívében zsidó melódiák, mik visszavissza ringatnák a multba, a zászló mellé, amelyet évezredek vére és szelleme szentelt meg.

A zsidó ifjúság megszervezése és zsidó nevelése a rabbik és hittanárok feladata lett volna. De mit adott a neológ zsidóság a túlóraktól és anyagi gondoktól agyoncsigázott zsidó vallás-tanárnak és tanítónak, hogy a zsidó nevelés nehéz munkájában segítse? Szülők, papok és tanítók valami zsidó olvasmányt kérnek, keresnek az ifjúság számára és nem találnak. Akik

Isac Brodsky (Warschau) : Vorfrühling

Isac Brodsky (Varsó) : Tavasz előtt

tapasztalatból tudják, milyen mohón falja az ifjúság az olvasókönyveket, aki tudja, hogy egy-egy középiskola ifjúsági könyvtárából minden egyes osztály hány száz ifjúsági könyvet emészt meg, elgondolhatja, mit jelentett volna, ha az elmúlt ötven esztendő alatt évenként 10—12 kis zsidó ifjúsági könyv jelent volna meg és ma volna minden hitközségnek 5—600 kötetnyi ifjúsági könyvtára, amelyet minden zsidó tanító, minden zsidó vallástanár kioszthatna, akár mint kölcsönkönyvtárt, és a zsidó ifjúság megismerné belőle a zsidó történelem hőseinek alakját, korát, megismerné a költészet ragyogó köntösében a zsidóság multját, eszméit, küzdelmeit és fellelkesülve szívna magába a zsidó élet levegőjét.

Semmilyen intézményt sem teremtett a haladó zsidóság, hogy az ifjúságot, a jövőndő nemzedéket a zsidóság számára megmentse. Az úgynevezett zsidó közélet belső regeneráló munka helyett közjogi frázisok harcában és politikai jelszavak hangoztatásában merült ki, no meg a kellő körültekintő óvóintézkedésben, nehogy egy-egy erősebb lendülettel kibontakozó zsidó egyéniség megzavarja a holt vizek csendjét.

És egyre ismétlődött a mindent eltakaró jajszó, hogy szét vagyunk szakítva, nem vagyunk unifikálva, nem csinálhatunk semmit. Valahogyan csodálatos asszimiláció műve volt, hogy amint a magyar közéletben minden stagnálást és tehetetlenséget Ausztriával és a dualizmussal mentegettek, a zsidó közélet halottasházában is egyre a zsidó dualizmust átkozták, mint a halálangyalát. És egyre várták a segítséget a kormánytól. Mintha a kormányok feladata is az volna, hogy a magyar zsidóságot, mint zsidóságot megerősítse! Közben pedig folyton folyt az egymást gyengítő aknavető harc. A neológok be akarták bizonyítani, hogy ők is Sulchan-Áruch-ortodoxok, az ortodoxok meg összeszedték ellenbizonyítékul a neológ-vezetők „terített asztal”-airóla sonkacsontokat. A neológok megírták, hogy az ortodox-vezetők tükör előtt rakják a fejükre a tefilint és hogy jesiváik szabadalmazott katonaszabadító-intézetek, erre rekontrázott az ortodoxia, hogy a neológ-vezetők még tükör előtt sem raknak tefilint, a szeminárium pedig egy atheistákat és forradalmárokat nevelő „rabbigyár”. Így folyt a kölcsönös befeke-

títés és denunciació kifelé. Mellékesen azonban befelé a neológok boldogok voltak, ha egy ortodox áment mondott nekik és az ortodox templomban épp olyan kéjes öröm repesett végig, ha egy „nagy neológ” jelent meg az imánál, mint a vidéki neológ templomban, ha a keresztény szolgabíró vagy segédjegyző tiszteli meg látogatásával a zsidó Isten házát.

Ez az unifikáció szomorú nótája. Erről szólt a gyűlések és „nagygyűlések” örökös programja, panasza és fájdalma. Ebben merült ki a „felekezeti energia”. És demonstráció és bluff volt mindig az eredmény. Demonstráció a magyar zsidók hazafisága mellett, mintha ez még ma is bizonyításra szorulna. Demonstráció a magyar zsidóság egysége mellett, ezt bizonyították aztán fényesen a folytonos zajos veszekedésekkel. És bluff az antiszemitizmus ellen, mintha a zsidógyűlöletet le lehetne győzni lármás, harcias argumentumokkal. Folyton csak *kifelé* dolgoztunk. A zsidóság belső ügye, a jövő munkája szóhoz sem jutott.

És mert a szemek mindig kifelé voltak fordítva és a külső siker volt minden szomjúság csillapítója, magában a haladó zsidóságban és intézményei közt a legnagyobb széthúzást és unifikátlanságot idézte elő a féltékenység, melynek főelve a „letromfolás” volt, vagy legalább a „se nekem, se neked ne legyen”. Zsidó intézmények vezetői lettek zsidó ügyek kerékkötői. Pedig milyen hatalmasan fejlődhetett volna a haladó zsidóság igazi szellemi vezérek egységes irányú vezetése mellett!

Akadnak lelkes emberek, akik a regeneráció gigászi munkáját vállukra akarták venni, de megtorpantak kellő segítség híján. Majdnem 25 éve, hogy megalakult az IMIT. Gyönyörű programmal indult útjának és annyi tagja sincs, ahány hitközség van az országban. Egy millió zsidó és sok zsidó milliomos között az IMIT. néhány forint híján kénytelen volt évekig kiadványokat, előadásokat szüneteltetni, éppen most, amikor úgy ácsorognak minden előadás jegyeiért, mint a dúsan telerakott élelmiszerüzletek előtt, ma, amikor minden könyv hetek, sőt napok alatt új kiadást ér és egy néhány forint miatt, ma, amikor naponként százezreseket dobnak ki „hitsorsosaink” egy kis törékeny porcellánért, egy kis valódi vagy hamis „régiség”-ért.

Majdnem tíz éves az OMIKE. Itt kellene állania ma hatalmas zsidó kultúrpalotával és százezer taggal, hogy grandiózus programjának megvalósítása az egész magyar zsidóság kulturális akarátának erőmegnyilvánulásaként lépjen fel. Ehelyett fesse-e a valóság küzdelmes képét?

És így vagyunk a zsidóság minden intézményével. Országos irodáink vezetői panaszkodnak, hogy a legfontosabb ügyekben szétküldött körleveleik válasz nélkül maradnak. Zsidó intézmények élén álló férfiak „elvből” nem foglal-

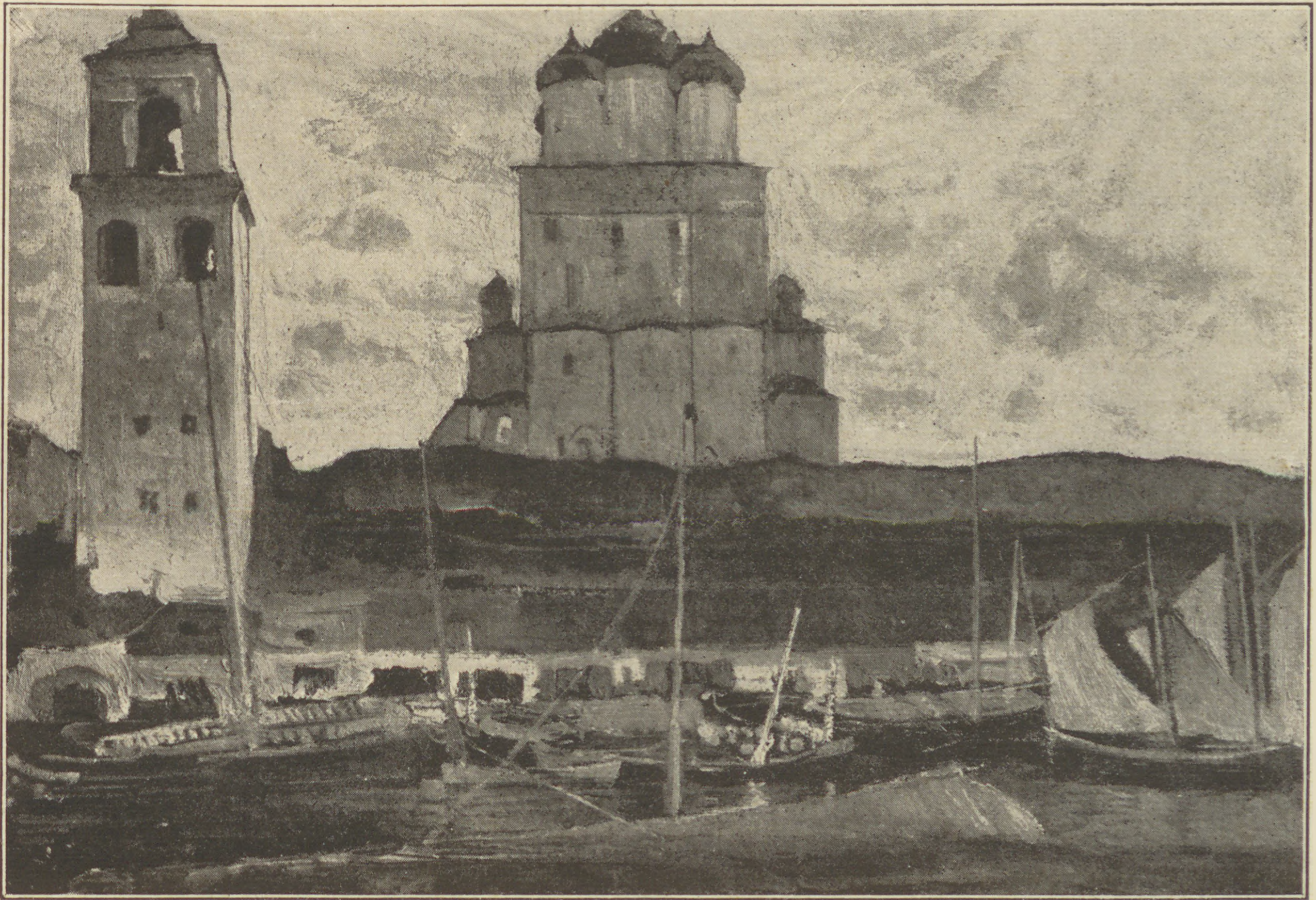
koznak „felekezeti” dolgokkal, sőt egyike-másika igen is foglalkozik felekezeti ügyekkel, amennyiben gyermekeit jobb felekezetbe keresztelteti át. Országos zsidó szervezeteinknek nincs tekintélyük felfelé, mert tudják, hogy nincs gyökerük lefelé a zsidóság széles rétegeiben. Mert elmulasztottuk új generációt nevelni a zsidóság számára. Az új nemzedéket semmi sem fűzi már a zsidósághoz. A régi vallási kapcsok meglazultak és újakat teremteni elmulasztottunk. És ma az egész zsidóság egy állandóan hömpölygő folyamat, amely a keresztelő medencébe torkollik. Az apa ortodox, a fiú neológ, az unoka kikeresztelkedik. Ez az út, az igazság, az élet. Ne igyekezzünk ezt a szomorú valóságot szépíteni. Gondoljunk csak arra, hogy a pesti nagy hitközség közgyűlését el kellett a minap halasztani, mert nem gyűlt össze (Budapestén!) a határozatképes szám. Zsidó nábobok kikeresztelkedéssel fenyegetőznek, ha néhány forinttal felemelik a kultuszadójukat. A zsidóság szellemi eliteje távol áll minden zsidó ügytől. (De valljuk be, gyakran el is távolították, elidegenítették, degusztálták.) A hitközségi díszisztességeket gyakran mint gazdátlan jószágot osztogatják, gyakran meg kézzől kézre kínálják, mint ahogy egykor a legenda szerint az Úr kínálgatta a Tórát a népeknek és oly nehezen akad egy „Izrael”, aki vállalja, hogy néhány percet népe ügyének szenteljen. A rabbi pedig, akinek ez volna a hivatása és akinek aféle egyházi elnöknek kellene lennie, ki van zárva a vezetésből és nem szerezhethet érvényt sem zsidó lelkesedésének, sem kezdeményező akarátának. A legnagyobb községek évekig állanak zsidó lelkivezetők, papok nélkül, mert a hitközség adminisztratív fórummá és adóhivatallá süllyedt, melynek lelki szükségletei nincsenek. Hát mit tettek a magyar-zsidó hitközségek ötven esztendő alatt a zsidó szellemért, a zsidó kultúráért, a zsidó irodalomért? Nem szégyen-e, hogy erre a kérdésre nem lehet felelni?

Igen, a jótékonyság. Erről majdnem megfeledkeztünk. De a jótékonyság a zsidóságnak csak harmadrendű szurrogátuma, az általános jótékonyság pedig mindenképpen állami feladat. Itt pedig azt látjuk, hogy a zsidók a legnagyobb áldozatokat hozzák olyan intézményekért is, amelyekből a zsidók teljesen ki vannak zárva, míg a speciális zsidó intézmények túlnyomórészt a régi koldusnevelés keretei között mozognak, anélkül, hogy a régi zsidó „cedoko” tradicionális, meleg szegény-szeretetét is megtartották volna. Profilaktikus, modern szociális munkára hiányzik az anyagi és szellemi erő egyaránt. A zsidó jótékonyság épp oly szervezetlen, mint maga a zsidóság és igen gyakran szintén demonstrációra, márványmutogatásra, bluffra van berendezve, mint az egész magyar-zsidó közélet. Vannak egyes tiszteletreméltóan működő jótékony intézményeink, de talán sehol sincs annyi

apró-cseprő, liliputi zsidó egyesület, mint nálunk; elnökösdit játszó monstre-jótekonyságú urak és hölgyek kis egyesuletskéket csinálnak maguknak és néhány szegény gyermek felruházására vagy etetésére összecsiszítanak publikumot, sajtót, hatóságot, hogy a nyilvános megszégyenítéstől a kis ártatlan „gyámolítottak” testén az ingyenruha kényszerzubbonnyá szorul össze és megbámútl szájukban méreggá fanyarodik az ingyenfalat. Nagystilű, igazi zsidó szellemű jótekonyság a ritkaságok közé tartozik. Nem szólva arról, hogy a magyar zsidóság teljesen kikapcsolódott az egyetemes zsidóság szociális munkájából; se Alliance, se Hilfsverein, se Bené Berith, se Palesztina-munka. Még a háborútól letiprott Galiciának kifosztott és lenézett zsidósága is többet áldoz univerzális zsidó célokra, mint a magyar Izrael; az egyetemes zsidóság nagy problémáit, melyek a külföldön a zsidóság legnagyobbjait foglalkoztatják, üres frázisokkal intézik el nálunk üres fejek, úgy, hogy a magyar zsidóság az egyetemes zsidóság megvetett renegátjaként szerepel a külföldön.

Rendben van-e hát minden? Nem hiszem, hogy ezek után valaki is igennel felelne. Megszoktuk, hogy nálunk a magyar zsidósághoz

dicshimnuszokat zengenek és hozsannákat énekelnek. És azt is a szükség és a szomorú viszonyok teremtték. Országok és nagybirodalmak gyepelőjét tartó kormányfők és államférfiak állandóan az ellenzék legsúlyosabb kritikája és korholása közepette végzik életbevágó munkájukat. „Ha nem volna ellenzék, teremteni kellene” — mondotta egy nagy államférfiú. A zsidó közéletben pedig minden vezető egyén jelszava, hogy „csak hódolat illet meg és nem bírálat” és ez a zsidóság tragédiája. Minden kritikai szó személyes sértés egy-egy képzel zsidó „kisisten” ellen, aki esténként önelégedten „megtekinti azt, amit teremtett és íme jó nagyon”. Aki zsidó ügyet vállal, nem érzi magában a nép megbízottjának lélekemelő lendületét, hanem valami leereszkedést és áldozatot mímél és az áldozati füstöt meg kell illatosítani állandóan fűszerrel és tömjénnel. Innen a felekezeti élet hallatlan bizantinizmusa, émelyítően kulturátlan személyi kultusza és ijesztő őszinteség hiánya. Szemben csupa olvadó dícséret és kint csupa hátamegetti leszólás. Zsidó közgyűlések lefolynak pár perc alatt és ezt a pár percet is a „köszönetszavazás” foglalja le. Nincs kritika és nincs javításratörekvés, nincs diagnózis és nincs orvoslás, nincs esz-

Isac Brodsky (Warschau): Pskow, wo der Zar abgedankt hat

Isac Brodsky (Varsó): Pskow (Pleskau), ahol az orosz cár lemondott

mecsere és nincs szellemi áramlás. És a levegő megposhad és az egész magyar-zsidó élet hideg, dohos kriptaszagot áraszt.

Quid nunc? Vajjon „nincs-e hát balzsam Gileádban, nincs-e többé orvoslás?” A zsidóság mindig megtalálta történeti útjának folyamán az eszközöket, mely szívós életharcaiban fenntartották és tovább lendítették. Néhány generációhaldoklás és tespedés után jött ismét a reneszánsz, a virágzás. Ha az előadott szomorú negatívumokból levonjuk az önként következő pozitívumokat, megtaláljuk az utat, amelyen haladnunk kell.

Szakítani kell a meddő politikai harcokkal és jelszavakkal és minden zsidó energiát és munkát a belső zsidó élet mélyítésére, a zsidó szellemi regenerációra kell fordítani.

Kulturcentrummá kell tenni a zsidó hitközségeket, zsidó kultúrügyosztályt kell minden közösségekben felállítani, melynek feladata lesz, hogy a zsidó intelligencia bevonásával kurzusokat, előadásokat rendezzen az ifjúság és a felnőttek között, zsidó szellemi életet és érdeklődést ébresszen és az országos zsidó kultúrintézményekkel és az egyetemes zsidóság vérkeringésével kapcsolatot teremtsen.

Be kell választani az előjáróságokba a rabbikat, hogy alkalmuk nyíljon a vallási és szellemi élet irányítására, hogy az intézkedések iniciatíváiban is minél aktívabb részt vehessenek, ami kulturmunkájuknak nagyobb lendületet és biztonságot adna.

Demokratikus alapra kell fektetni a hitközségi választásokat, hogy szóhoz és befolyáshoz juszanak azok is, akik a zsidóságtól és a zsidó élettől még el nem távolodtak. A vezető állásokat pedig ne a vagyoni állapot, hanem intelligencia, rátermettség és zsidó érzés alapján töltsék be.

Aktív és passzív választójogot kell adni a zsidó nőknek a hitközségben, hogy annak kulturális és szociális munkájában és különösen a zsidó nevelés kiépítésében tevékeny részt vehessenek és a zsidó közéleti munkát dísznek és megtisztelésnek tekintsék.

A zsidó nőegyleteket és leányegyleteket modernbb szociális irányba való terelés és országos szervezetbe való egységesítés mellett a zsidó szellem terjesztőivé és a nemes zsidó tradíciók ápolóivá kell tenni, hogy zsidó felolvasó- és előadóesték rendezésével a zsidó kultúra lelkes hordozóivá váljanak.

Reorganizálni kell a zsidó ifjúsági nevelést, modernebbé tenni a héber nyelvoktatást és vallástanítást. Zsidó ovodákat kell felállítani, zsidó elemi iskolákat megmenteni, zsidó középiskolákat, diákotthonokat alapítani és kurzusokat és ifjúsági köröket a zsidó kereskedelmi és ipari ifjúság számára is. A zsidó iskolák pedig ne csak névleg viseljék az „izr.” címet, hanem álljanak feladatuk magaslatán és legyenek valóban zsidók, hogy a zsidó ifjúság megismerje

bennük a zsidóságnak minden felekezeti ségen felülemelkedő halhatatlan kultúrértékeit, hogy a jövő zsidó generáció zsidó öntudatának teljében nevelkedjék fel és abban a meggyőződésben, hogy a zsidósághoz való tartozás a becsület kérdése és hogy a zsidóság elhagyása nemcsak vallástalanságot jelent, hanem árulást ötezer éves kultúrájú népe, faja ellen.

Erősíteni kell az országos zsidó kultúrintézményeket, kiépíteni és hatalmassá, munkaképesé tenni, hogy ezek legyenek a főerek, amelyeken a zsidó szellemi élet erőteljes pulzusa érzik.

Centrumot kell teremteni a zsidó jótékonyági intézmények számára, amely azoknak működését egységesíti, szociális kurzusok és egyéb modern eszközök segítségével a helyes irányba tereli. A zsidó jótékony intézményekben mindenestre zsidó szellemnek kell uralkodnia, mert csak ez adhat szeparáltságuknak létjogosultságot.

Az Országos Magyar-Zsidó Irodalmi Alapot egyesek, községek és intézmények hozzájárulásával olyan nagyra kell tenni, hogy módjában legyen minél több zsidó művet, minél több ifjúsági munkát, minél több népszerű zsidó könyvet kiadni, a zsidó kultúra kincseit felszínre hozni és minél szélesebb néprétegekben elterjeszteni.

Két-három évenként országos kongresszusra kellene összehívni a hitközségek és intézmények delegátusainak, de nem holmi meddő közjogi viták és haszontalan külső demonstrációk céljából, hanem, hogy a zsidóság belső kérdéseit, a zsidó nevelés pedagógiai elveit és a zsidó élet irányításának módjait, a felvetődő aktuális problémákat, a legközelebbi és a távolabbi jövő feladatait megvitassák és tisztázzák.

A zsidóság két pártja közt be kell szüntetni „a békéért való áldatlan harcot” és ehelyett külön-külön fejlődni és belsőleg megerősödve delegációs alapon keresni az esetleges közös ügyekben való közös munkálkodás terepét, ami az erőszakos unifikáció rémének eltüntével akadályba ütközni nem fog.

Ugy a kongresszuson, mint a hitközségek és intézmények helyi gyűlésein a legliberálisabban kell szóhoz engedni és meghallgatni az ellenvéleményt, az „ellenzékot”, a zsidó „túlkövetelőket”. Valami pluszt talán teljesíteni is lehet és legalább az ideális követelések legyenek nagyok.

Nem először mutatunk reá most ezekre a szempontokra és nem akarom itt részletesen elismételni a Mult és Jövőnek kezdettől fogva vallott és melengetett programját, amely örvedetesen átszivárog és beszívódik a zsidóérzésű, művelt, új generáció szívébe-vérébe. Eredmény már az is, hogy ezekről a dolgokról immár nyíltan beszélhetünk, hogy átmegy a köztudatba, hogy egyáltalában nincsen rendben minden. A Béke napsugarai új lehetőségek reményeit ragyogják be. Talán eljön az idő, hogy a zsidóságon belül igenis minden rendben lesz.

SZILÁGYI GÉZA: MIKEÁS PRÓFÉTA AZ EMBERI VESZETTSÉGRŐL

Mint takarás multán nyárutón a tarló,
Immár úgy maradtam;
Megszedett szőlőhöz lettem én hasonló,
Jaj most sívár magamban,
Mint takarás multán nyárutón a tarló...

Elveszett a földről a jóságos ember,
Régesrég elveszett!
Azt siratom szívemtépő gyötrelemmel
Mindig s mindenek felett:
Elveszett a földről a jóságos ember!

Nincsen mostanában, gonoszság korában,
Bárhol is keresem,
Egyetlen igaz sincs halandók sorában,
Nem lehetek egyre sem,
Nincs is mostanában, gonoszság korában...

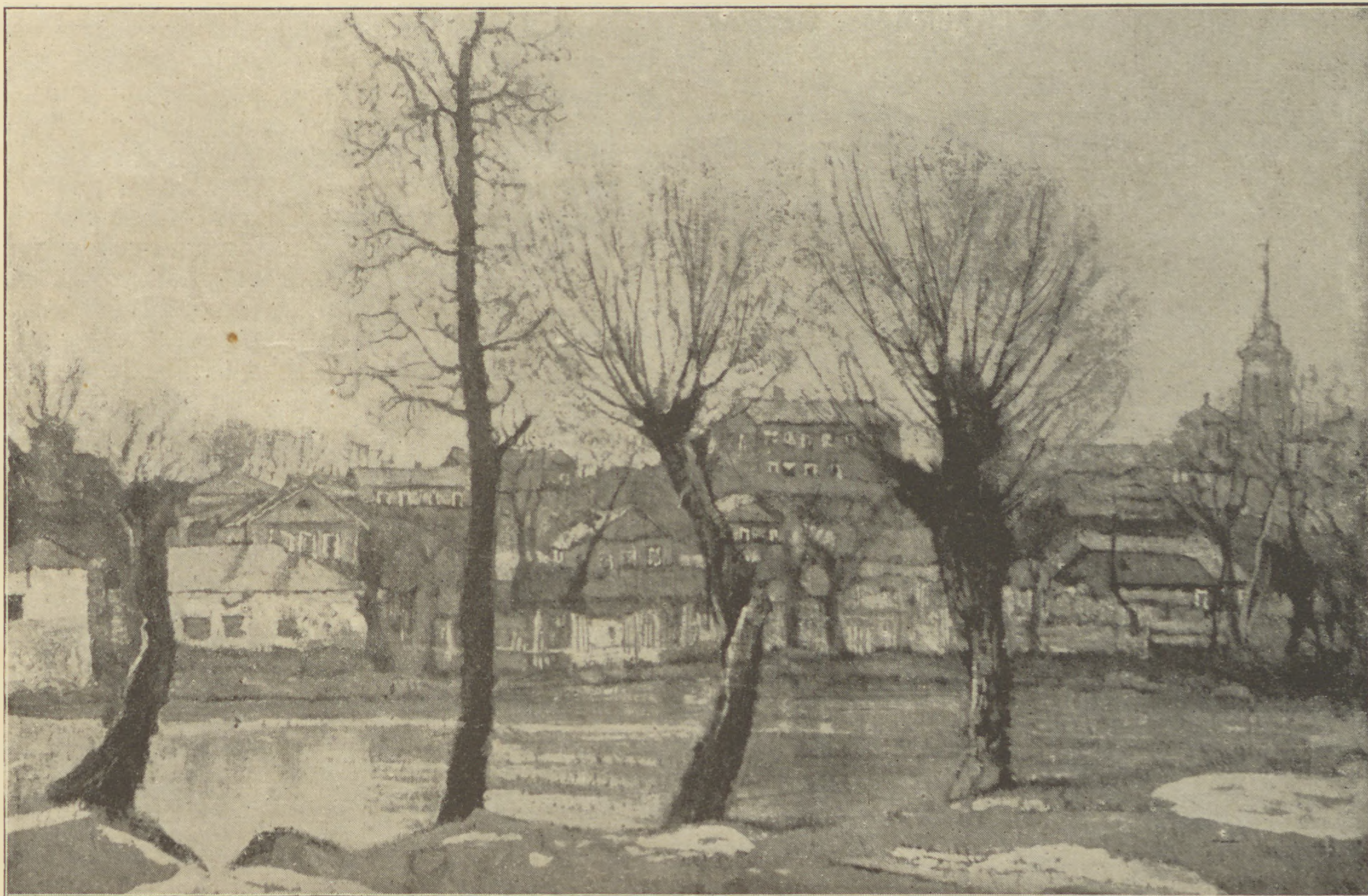
Mindnyája eladta lelkét a pokolnak,
Mindahánya óh már.
Mindnyájan vadászva vér után loholnak,
Rokonvérré mind sóvár,
Mindnyája eladta lelkét a pokolnak.

Mint a tövis, olyan közöttük a legjobb,
Szúr és tép, marva mar.
Ki legigazabbjuk, az is orvul megdob
Jó barátot csakhamar,
Mint a tövis, olyan közöttük a legjobb.

Nem bízom tanácsban, nem hiszek barátban,
Szívemet bezárom.
Nincsen olyan titkom, mit elsúgnék bátran
Néked, szerelmes párom.
Nem bízom tanácsban, nem hiszek barátban.

Milyen rút világ ez! Mind csak bosszút forral:
Fiú apja ellen;
Lány anyját itatja csúf gyűlöletborral;
Házbélim mind rossz szellem...
Milyen rút világ ez! Mind csak bosszút forral...

Körültem mit látok?! Itt lenn nézzek széjjel?!
Csak Istenem nézem!
Ebből a börtönből, hol örök az éjjel,
Ő kiment majd egészen.
Fölfelé sóvárgok, itt örök az éjjel!

Isac Brodsky (Warschau) : Pskow, wo der Zar abgedankt hat

Isac Brodsky (Varsó) : Pskow, ahol a cár lemondott

OROSZ ZSIDÓ NOVELLA ÍRÓK

SALOM ASCH:
JERUZSÁLEMI SZOMBAT

— Vendégként egy bokharai zsidónál —

házigazda már az ajtónál várt. A szobába vezetett bennünket, ahol bemutatta ránk várakozó családját. Két felesége volt. Egy csúnya öreg és egy szép fiatal aszszony. Mindketten, a gyerekekkel együtt, kezet csókoltak neki ezekkel a szavakkal: „Mara baali” és „Mara awi”. Bennünket fejbőlintással üdvözöltek.

Legelőször házi „múzeumát” mutatta meg, melyet saját szobájába helyezett el. Sok régiséget és drágaságot halmozott itt fel. Ezüst- és rézedények, különféle függő-lámpák, chanukkai menórák, ünnepi gyertyatartók, fűszerdobozok, eszrogtartók. Igen sok bokharai ruhanemű, kendők, felsőruhák. Köztük néhánynak pompázó szépségű mintája és a legfinomabb szövése volt. Régi kéziratok is voltak itt, különösen megillák, különféle értéktárgyak, melyekről a bokharai azt állította, hogy Mordechai és Eszter idejéből származnak. És általában mindent, amit múzeumában találtunk, e korról hozott összefüggésbe. Valóságos kultuszt űzött Mordechájjal és Eszterrel, kikre, mint hazájabéliekre, nagyon büszke volt. Sokat emlegette a „Melech Paraszjorum hodo” (a perzsa sah őfenségét). Kezdetben azt hittem, hogy az öreg Achasverusról beszél; míg végre észrevettem, hogy a jelenlegi saht gondolja.

A fiai közül az egyik ezüst tálcán italt hozott. Azután meghívott, hogy foglaljunk helyet a perzsa szőnyegen, mely a szoba közepén terült el.

Nem ülhattünk itt sokáig. A közeledő alkony figyelmeztetett az „Énekek Éneké”-re. A házigazda bevezetett a másik szobában várakozó családjához. Mindnyájan a szőnyegen ültek. A lányok kézidobféléket tartottak kezeikben és a fiúk előtt nyitott imakönyvek heverték. Az imakönyvekben az Énekek Éneke volt fellapozva, azokban is, melyeket a házigazdának és két vendégének készítettek el előre. A házigazdától jobbra és balra helyezkedtünk el.

Az egyik fiú rákezdett a legszebb zsidó dalra:

„Sechóro aní, we naáwa b'nóth Jerusalájim”.
(„Naptól barnult és kedves vagyok,
óh Jeruzsálem leányai!”)

És a lányok verték hozzá a taktust. Sokáig, nagyon sokáig tartott a dal. Mikor vége volt, ismét itallal kínáltak. Sötétedett, megmostuk kezünket, lábunkat és felálltunk, hogy a templomba menjünk... nem, nem a templomba, hanem csak arra a helyre, ahol egykor a Templom állott; a megmaradt szent falhoz, hogy ott fogadjuk a Szombat eljöttét.

Az éj már az úton utolért bennünket. A falhoz érkeztünk. Találtunk ott zsidókat a világ minden tájáról és országából, a legkülönbözőbbeket, askenázoikat, szefárdokat, jemenieket és bokharai zsidókat.

A falhasadékokban nagy lámpák égtek. Nem azokon a helyeken állították fel őket, amelyeken a hétköznapi estéken, az esti ima után égni láttuk.

Most szombati fény ragyogott a szent köveken. Csillogott a szürke fal sajátságosan, megkapóan. Büszkén állott előttünk és fiaira emlékezett, kik érette és rajta a hősök halálát szenvedték el. S ki tudja? A nagy fal kövei talán nemcsak azoknak a hősöknek tanui, akik a rómaiak ellen harcoltak, hanem annak a sok-sok nemzedéknek is, kik a messze távolba száműzve, sohasem látták, de legszentebb álmaikban mindig előttük állt.

Nem, kedves Heine! Ha már a hétköznapi zsidóit a kutyához és a szombati zsidót herceghez hasonlítod, egy lépéssel tovább kell menned és a gólusz szombatját a jeruzsálemi szombattal kell összehasonlitanod. Jóllehet, hogy péntek este, mikor a szent Szombatot fogadják, minden zsidó, bármelyik országban is legyen és minden időben, a templomi szent idők boldogságának parányi részét érzi. De Jeruzsálemben a péntek este a szent falnál mégis egészen más. Akkor érzed, hogy a sötét gólusz elnyomatásának kötelékei felbomlanak. Lerombolódnak a gettó összes ajtai. A nyugati fal — maga is a gólusz mementója — úgy látszik, megrepedt. A fal oldalán állok a többiekkel együtt, a tündöklő szentség előtt.

Jeruzsálem a miénk! Erec Jisrael a miénk! Szabad vagy, a szabad zsidó országban! Nem kell több ehhez, csak igaz zsidó lélek, érzés — és egy péntek este a jeruzsálemi szent falnál és akkor érzed azt, amit őseid éreztek, kik a nagy ünnepnapokon a szent templomhoz zárandokoltak, mikor a vízmerés nagy öröme zengett vagy mikor a főpap engesztelés napján a szentek szentjébe lépett.

Ha azt kérdeznéd talán, hogy tulajdonképpen mit is láttam akkor, mikor így éreztem, be kell vallanom őszintén: nem tudom. Amit láttam, azt együtt láttam a többiekkel. Lengyel zsidókat, fényes, fekete atlasz kaftánjaikban, sápadt arcukat a fekete szakállukkal, jemeni zsidókat fehér burnuszukban, melyről visszatükröződött a rájuk vetődő fény és az engesztelés napjá-

nak halotti köntösére emlékeztetett. Mögöttük asszonyok állottak briliáns fülönfüggőkkel, melyek a Szombat királynőjének csillogását vetették arcukra. Férfiak és asszonyok, fiúk és leányok mind együtt éneklik a „Lecho dodi“-t, habár ezúttal a Bőjt előtti szombat szomorú melódiáját éneklik, de most egyáltalán nem hangzik szomorúan, hanem zeng telített, mélyérzésű vidámsággal. De nem az a csendes, szomorú vidámság, mely a búcsúzó Szombat hangulata, a rabbi asztalánál, mikor a rabbi a félhomályban az Isten titokzatos szavait magyarázza. Nem az a vidámság, mely enyhülő gyászból fakad. Csendes szomorúság ez, mely minden fejedelmiben benne van, szomorúság, mely örömből fakad. Különben ezt nem lehet szavakba foglalni. Van egy megnevezhetetlen valami, ami itt, a kaftánok között, a fejek fölött lebeg. Megnevezhetetlen, akik érdemesek megértésére, azok megértik egymást szavak nélkül is . . .

És az áldás, melyet a zsidók a szent falnál a Szombatról mondanak, szétterjedt az éji homályba burkolózott Jeruzsálem fölött.

Minden ablakból kicsillogott a szombati olajlámpák fénye. És a szombati hangulatú égről sugároztak a nagy csillagok. Sűrűn egymás mellett, egészen közel, éppen a város fölött. Mélyen alatt csüngenek itt a csillagok, hogy

meghallják a nyugati falnál a szombati áldást, mely az ő fényüket is megszenteli.

Az utcákból és sikátorokból özönlenek a zsidók, szombatiasan felöltözve s „Jó szombat“-tal üdvözlük egymást. S az Olajfahegy mögött lenyugodott a nap. S ha meglátod az egyik kapualja sarkában az arabot, aki munkáját végzi, felmagasztosultnak érzed magad. Nem volt érdemes és méltó a Szombatra — mégis csak egy szolgáló fia . . .

Otthon az asszonyok a régi dallal üdvözöltek, mely így kezdődik: „Egy bátor asszony . . .“ A szoba tiszta, az asztal terítve volt, a szombat szent napja minden sarokban meglátszott. De nem a mi szombatunk volt, nem a kis lengyel városka péntek estéje, hol a házigazda az asztalfőn ül, asszony és gyermek az asztal körül, a fiúk új kaftánokban, a lányok frissen mosott és fésült fejükkel; s a leves párája szétáramlik az asztal fölött. Úgy képzeld, hogy a paradicsomba tévedtél. Úgy érzed, hogy itt a bokharai zsidó asztalánál más szombat van, mintha egy egész idegen világból jött volna. Egyedül a házigazda ül magasabb széken, asszonyok és gyermekek a földre guggolnak és mély tisztelettel és félelemmel tekintenek a „Mara baali“-ra, a ház urára, „Mara awi“-ra, a ház atyjára. Patriarális hangulat uralkodik az asztal körül. Felátalják az ételeket. Valami vörös, borsos ételt.

Davids Grab in Jerusalem

Dávid sirja Jeruzsálemben. (Dr. Fried Adolfné gyűjteményéből)

Boldog vagyok, mikor az étkezésnek vége van.
Ki vágyom a szabad ég alá, ki az éjszakába.
Kissé késő lett, már hallatszik a „sakálok üvöl-
tése” a városon túli sírokon.

A kapu küszöbén egy asszony ül. Hímzett
kendőjéről felismerem benne a lengyel zsidó
asszonyt.

— Jó szombatot, anyókám — köszöntöm.

— Jó évet — válaszolta. Talán a mi vidé-
kükről való?

— Ahogy hallja.

— S mi újság van ott? Még mindig rossz,
ügye?

— Hiszen tudja!

— És én itt ülök, s gyermekeimet otthagytam.

— Hogyan, talán rosszul megy dolga Jeru-
zsálemben?

— Rosszul? Nem. Mert ha itt szívünk elke-
seredik, akkor meglátogatjuk a szent sírokat és
a szent falat. Ráchel ősanánk sírja is közel
van. Ő megért bennünket... De gyermekeim
ott vannak... S ez fáj...

— Ne búsulj, asszony! Ne búsulj! Hiszen ma
szombat van és szombaton, tudod, nem szabad
szomorkodni, kiváltképen Jeruzsálemben.

Fordította: Lukács Zoltán.

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzá-
tartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pon-
tosan küldjük neki.

Dávid utcája Jeruzsálemben. (Dr. Fried Adolfné gyűjteményéből)
Davids Strasse in Jerusalem

LENKEI HENRIK: EMANCIPÁCIÓNK EMLÉKÜNNEPÉRE. (1867—1917)

— Felolvastatott az IMIT december 27-iki estjén —

Kimarta egykor a népek sorából
Hatalmas Róma gyöngé Izraelt,
S a száműzött, elvesztett otthonából
Új fészket rakni vándorútra kelt.
Szívében hit, kezében az Írás,
Ez volt kimentett kincse, semmi más.

S a szétvert nyáj a földön szerteszéledt,
Mint anya holtán árva gyermekek —
A büszke templom cenk pogányoké lett,
Az Istenezsme kővé dermedett,
S igaz sáfára bús gyökértelen,
Rideg kapun kopogni kénytelen.

S jaj volt neki, ha a kapuk nyitódtak,
S jaj, ha bezárta irígy, durva kény —
Nap többé nem tündöklött a zsidónak,
Azúr nem kékllett elborult egén.
Feje fölött örök felhő borong,
Két keselyű: a félelem, a gond.

A félelem: mi rémet rejt a holnap,
A gond: hogyan kerülje el a vészt —
Rászakadt minden kínja a pokolnak,
Mely lested-lelket aszuvá emészt.
Család, faj, vallás — az ár elnyeli,
Ha ön-magában súlyát nem leli!

Alig akadt évezreken keresztül
Egy-egy sziget a zúgó tengeren,
Hol idegen baráti lángra rezdül
S a megértés virága megterem. —
Mindütt örvényzett a vak gyűlölet
S millió zsidó hős vértanuja lett.

Gettóba lökték, mint a fertezettet,
Utcáján lánc, kabátján sárga jel —
Akármit munkál, rémüldözve retteg:
Gyümölcseit bitor ragadja el,
S létét nem óvják igazság s a jog,
De megváltják nyomorú aranyok.

Gyászvégzetét nem látta, bánta senki:
Sasszárnyal csüggni hitvány anyagon —
Hóhérihoz mind hasztalan esengi:
Mért nem repülhet fenn, szabadon! —
Csupán erkölcs edzette s gondolat,
Hogy el nem senyedte a bilincs alatt!

Az üdvöt, mit nem ért a nagyvilágban,
Dúsan pótolta a meghitt család. —
A kicsi körben tisztább, jobb világ van,
Ünneprontó nem sérti asztalát.
Ott ő az úr, a vezető, a szent,
Ő fűzi össze a multtal a jelent.

A községháza, a kis zsinagóga,
— Derült oázis zord sivatagán —
Hányszor volt édes álom ringatója,
Hogy egyszer megszűn e börtön magány,
S nem lesz megtűrt, kicsúfolt, üldözött,
De embertárs az emberek között!

S ha balzsamírt mégsem nyert bánatára,
Kétség azért sohsem temette el —
A Könyvek könyve ott feküdt kitarva,
Mely minden földi bajból kiemel!
Míg Jehovával társaloghatott,
Gyötrelme legmélyéig nem hatott!

Talán mert ő az Isten kiszemeltje,
Tart megpróbáltatása legtovább!
Több szenvedéssel kell, megérdemelje
Az Úrral kötött frigy ajándokát!
Van-e öröm, kéj, mámor gazdagabb,
Mint mely e kegy áldásiból fakad?

Soha, soha nem fogyhat el a hála,
Hogy ő jutott Hozzá legközelebb.
Hogy ő először megtanulta Nála,
Ezer titokra mi a felelet:
Mi célunk itt lenn? Hova evezünk?
A legnagyobbhoz méltók mint leszünk?

— Így várta, várta jobb kor pirkadóját
Evezrek éjén a szegény zsidó —
Csak rőtta-rőtta áldozatadóját
A még mindig sóhajtvá áhító.
Ő még mindig hivatlan jövevény,
Elődsi a nemes fák velején.

Ezer bajnak hiába osztozója,
Tenger magot hiába ültetett —
Minden csapásnak ő az okozója,
Ő az, ki rontásukra küldetett!
Ha nép dühe, felsők haragja dúl,
Bitóra őt taszítják bűnbakul.

De bár úgy lássék, nem lesz soha vége,
A tél fagya is enged hamarán.
Egy hirtelen tavasznapi tűz a jégre,
S győző lesz déren, ködön, zuzmarán.
A gyeplő ledobja a hótakarót,
S üdébb, kövérebb, mint valaha volt!

Jövel! Jövel, te hirtelen tavasznapi,
Te véres hajnal: Nagy forradalom!
Sugáraid csodarügyet fakasztanak,
Hevedtől új fű serken szirtfalon.
Te leveréd a békólakatot,
Mit zsarnok bőszi zsidóra rakatott.

S a friss, meleg fény lassan tovaindul,
Felvillanyozza Lessing nemzetét,
Száll ósdi baglyok omló tornyain túl,

S boldog-mosolygva hozzánk is betért.
S ahogy megérzi egy nagy férfiú,
Teli tudóval harsonába fú.

Előítélet szörnyű sziklavára.
Te döntötted le Eötvös — Józsuánk —
Félszázada, hogy lángajkad szavára
Felöltők vígan ünneplő ruhánk.
Egyenlő a magyar zsidó s szabad,
Nevünkhöz többé bélyeg nem tapad!

Most már nyíltan vallhatjuk honszerelmünk,
Édesanyánkká lőn a mostoha,
Most már dicsőség érte harcra kelnünk,
Gyanu nem éri tetteink soha!
Egy a kötelemünk, ugyanaz jogunk,
Egy magasságban hordjuk homlokunk!

A tisztelet nem aranyunkra jár ki.
Minden munkánkra, ha komoly, derék.
Bármily porondon állhat síkra bárki
Gyűlöletesek már csak a herék!
Nem vallás, faj dönt a mű mérlegén,
Csak egy a kérdés: mit nyom az egyén.

S még sohasem volt befogadva gyermek,
Ki oly búsás hálával fizetett,
Zsidó voltunkban mily kincsek hevernek
Mutatják e rövid évtizedek:
Szellemhősökből mily had, mily pazar,
Dicséri, hogy bölcs, igaz a magyar!

Együtt haladunk a gyönyörű pályán,
Mely mind előbbre, mind föllebb vezet,
Békén, csatákban, sors apály-dagályán,
Nyujtunk egymásnak hű testvérkezet.
Eggyé forrasztott vér és veríték,
Szövetségünket szét nem veri ék!

Csak egyben legyünk mi zsidók erősök:
Fenntartani, mit a múlt épített!
Mit a romból kimentettek az ősök,
Övjük féltőn az Írást, a hitet!
Velük láboltunk száz viharon át,
Velük elérjük Eszményink honát!

KROÓ JÓZSEF: SZOMORÚ MULTNAK VAGYOK SÁPADT FIA . . .

Szomorú multnak vagyok sápadt fia,
Ezeréves bánat pecsétje rajtam,
Száz pogányok nyíla röpködött felém,
De bálványt, gyáván, nem csókolt még ajkam.

Istenem, Te ősi! Meg nem tagadlak,
Hűségből, dacból; s járok az utadon,
Mert szép a fajtám e szent szenvedésben,
S ami fáj, mindet neveddel altatom . . .

PATAI EDITH: BRODSZKY

a minden, ami orosz földről jön, érdekes. Ma már az orosz koloszus minden rétege át van itatva attól, a különös fluidumtól, melynek csillogása a csúcsokon régebben is jelentkezett. Az orosz művészek alkotásaiban az utolsó évtizedekben csodálatos világos látások eljövendő idők történetét jósolgatták. Tolstoj, Gorkij, Verescsagin a nagy csend és hallgatás mögött megéreztek és éreztették a titokzatos erőket, melyek az orosz népet duzzasztották. A ma nagy eseményeinek magja már ott szunnyadt az orosz költészet remekeiben, az orosz művészet alkotásaiban és a közelmúlt idők orosz költője és orosz művésze igazi vateszei népüknek.

Ebbe a csöndes, halk, de hatalmas erejű áramlatba, az orosz történelem biztos erővel szövődő szálaiba az orosz zsidó művész kétféleképpen helyezkedik bele. Vannak, akik külön fájdalmakat, külön vágyakat szólaltatnak meg és a kegyetlen szülőföld vérző szerelme dacára sem tudnak összeforni annak lelkével. Íme a fáradttekintetű, sápadt Hirszenberget, a rideg Lodz szülöttjét, úzi,

hajtja a hontalanság tüzes ostora, míg Palesztina, az ősi föld magába fogadja fáradt életét. De későbbi utóda, a varsói Brodsky, már teljes odaadással nyitja meg a lelket az orosz világ színeinek és hangulatainak. Nyugodtan és biztosan áll szülőföldjén és a fehér Oroszország megmutatja neki minden szépségét. Kisvárosainak nyugodt derűjét, amint a közelgő tavasz első szellője suhan át felette, a színes őszt, amely barnás árnyékokat sző az oroszos kupolák fölé, barátságos kedves tájait, amelyek mintha ártatlan csecsemőszemek tükröznék, békességben és napfényben fürödnek, elfeledve és megtagadva a pogromok éjszakáit. És megmutatja a zsidó művésznak minden egyéni szépségét, sajátosságait, amelyek számára csak a rokon-szenvező léleknek van érzéke.

Brodskyt lelkileg talán Antokolszkyhoz lehet hasonlítani, az orosz szobrászat nagy alakjához, akinél hatalmas ívben emelkedő pályája tipikusan orosz alkotásokhoz, közöttük a Rettenetes Iván szobrához vezet. Antokolszky érdekes alakja előtt még csodálkozva mérlegeljük, hogyan lehetséges, hogy önérzetes zsidóságából semmit sem engedett, midőn az orosz szellem oly dúsan táplálta és inspirálta művészetét.

Isac Brodsky, seine Frau malend

Isac Brodsky (Varsó), a feleségét festve

Isac Brodsky (Warschau) : Märchen

Brodskyban, aki véletlenül azt a helyet festette meg többször, amelyen a Rettenetes Iván utolsó utódja, Miklós cár lemondott, már elfogadjuk az orosz-zsidó művész új típusát, az életet szerető, az életet igenlő művészt, aki mögött halványan, betegen sápad el a szomorú Hirszenberg alakja.

Brodsky pályája minden tragikus súly nélkül haladja meg az utat, mely Münchenen át, ahol aranyéremmel kitüntetett tájképét Luitpold régensherceg vette meg, a nyugati művész-központok teljes elismeréséig vezet. Legnagyobb sikereit mint tájképfestő aratta, de Repinről, a legnagyobb orosz festőről és Scheljapin orosz énekesről festett arcképei ezen a téren is elsőrangúnak mutatják, míg a „Mese” című vászna a finom szubtilis fantáziájának misztikusan gyönyörű kivirágozása.

LÓRÁNT MIHÁLY: TÜNŐ ÉJSZAKAI RÍMEK

1.

Ketyeg az óra . . . kip-kop a perce,
egyik perc ráhull a másik percre
s egymást ölelik a végtelen percbe!

Tán ez a vágyam . . . s halk suhanása
tünt, drága csókok sejtelmes mása . . .
egyik csók éled . . . más sírját ássa.

Isac Brodsky (Varsó) : Mese

Perc, csók : egy-egy rög. Az élet röpke,
egyik rög ráhull a másik rögre
és betemetnek lassan . . . örökre.

2.

Erdőben kék virág a hívem ;
(száll illata utánam híven)

a mezőn pipacs pirkadása ;
(tavasz-reggeli pírnak mása)

az utakon a Távol fája ;
(egy fára gondolok — ó — fázva)

az égen a hold lágy világa ;
(emlékezem pár szál virágra)

a földön, ami nincs : az Éden,
(tudom, tudom, mi van az égben !)

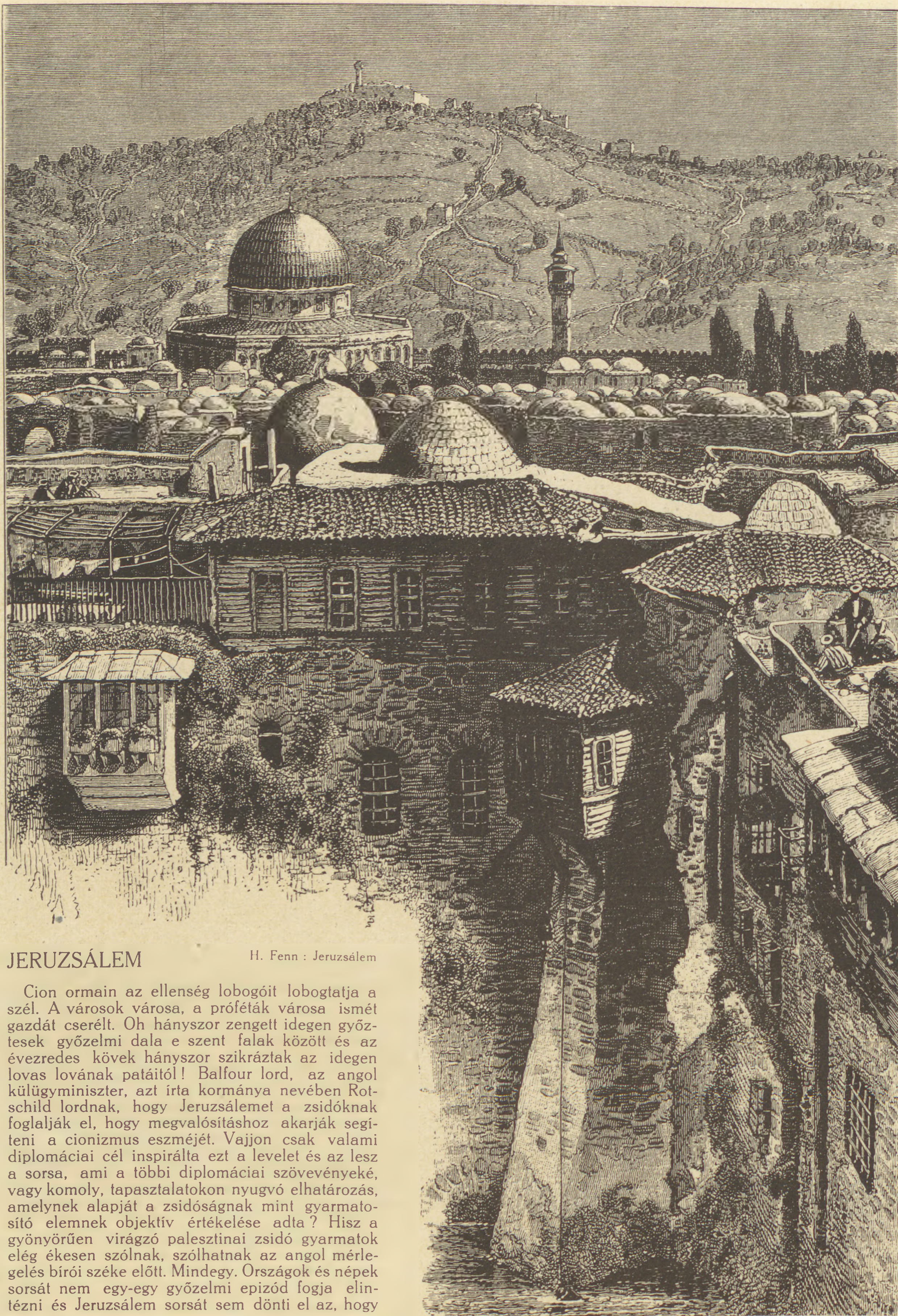
a végesben a végtelen nagy ;
(képzeletemnek vége . . . elhagy)

s ködlő messze . . . a végtelenbe
képed tölti a végtelent be.

3.

A mámor ringat. Zsong a rím a szíven,
a ritmus és a csengő szó a hívem,
belészédültem álmaim karjába

s megrészegültem. Drága kelvhem tartom,
egy könnyed vers, egy dal, egy sóhaj harcom
s egy szín, egy illat hív az éjszakába !

JERUZSÁLEM

H. Fenn : Jeruzsálem

Cion ormain az ellenség lobogóit lobogtatja a szél. A városok városa, a próféták városa ismét gazdát cserélt. Oh hányszor zengett idegen győztesek győzelmi dala e szent falak között és az évezredes kövek hányszor szikráztak az idegen lovas lovának patáitól! Balfour lord, az angol külügyminiszter, azt írta kormánya nevében Rothschild lordnak, hogy Jeruzsálemet a zsidóknak foglalják el, hogy megvalósításhoz akarják segíteni a cionizmus eszméjét. Vajjon csak valami diplomáciai cél inspirálta ezt a levelet és az lesz a sorsa, ami a többi diplomáciai szövevényeké, vagy komoly, tapasztalatokon nyugvó elhatározás, amelynek alapját a zsidóságnak mint gyarmatosító elemnek objektív értékelése adta? Hisz a gyönyörűen virágzó palesztinai zsidó gyarmatok elég ékesen szólnak, szólhatnak az angol mérlegelés bírói széke előtt. Mindegy. Országok és népek sorsát nem egy-egy győzelmi epizód fogja elintézni és Jeruzsálem sorsát sem dönti el az, hogy

kinek a lobogója leng most Dávid várának és Cion citadellájának ormain. Akárkinek a fennhatósága alá kerül a szent föld és a szent város, a zsidóság nagy multjának bölcsőjét látja benne, ahol minden kő, minden rög költőket és prófétákat ihletett meg. „Cionból indult ki a tan és Isten szava Jeruzsálemből”. A próféták jóslata beteljesült, Cion a „népek világossága” lett, minden hit és vallás fényforrása. A zsidóság pedig Cionból merítette szellemének legragvagyóbb kincseit a diaspora sötét évezredeiben, Cion volt a vigasztaló Anya,¹ amely szenvedő, bolyongó gyermekeibe reményt, erőt öntött. De hogy a mindennapi héber reggeli imának azt a fohászt, „új fényt ragyogtass Cionra, hogy mindnyájan megérjük ragyogását” a hóditó angol hadak akarnák megvalósítani, egyelőre a jövő titka. A hívő zsidó továbbra is a Messiástól fogja várni álmai teljesülését, a cionista zsidó pedig a hosszú, kitartó gyarmatosító munkától. „Nem erővel és nem hadsereggel, hanem az én szellememmel, szól az Úr, a seregek Ura”. (P. E.)

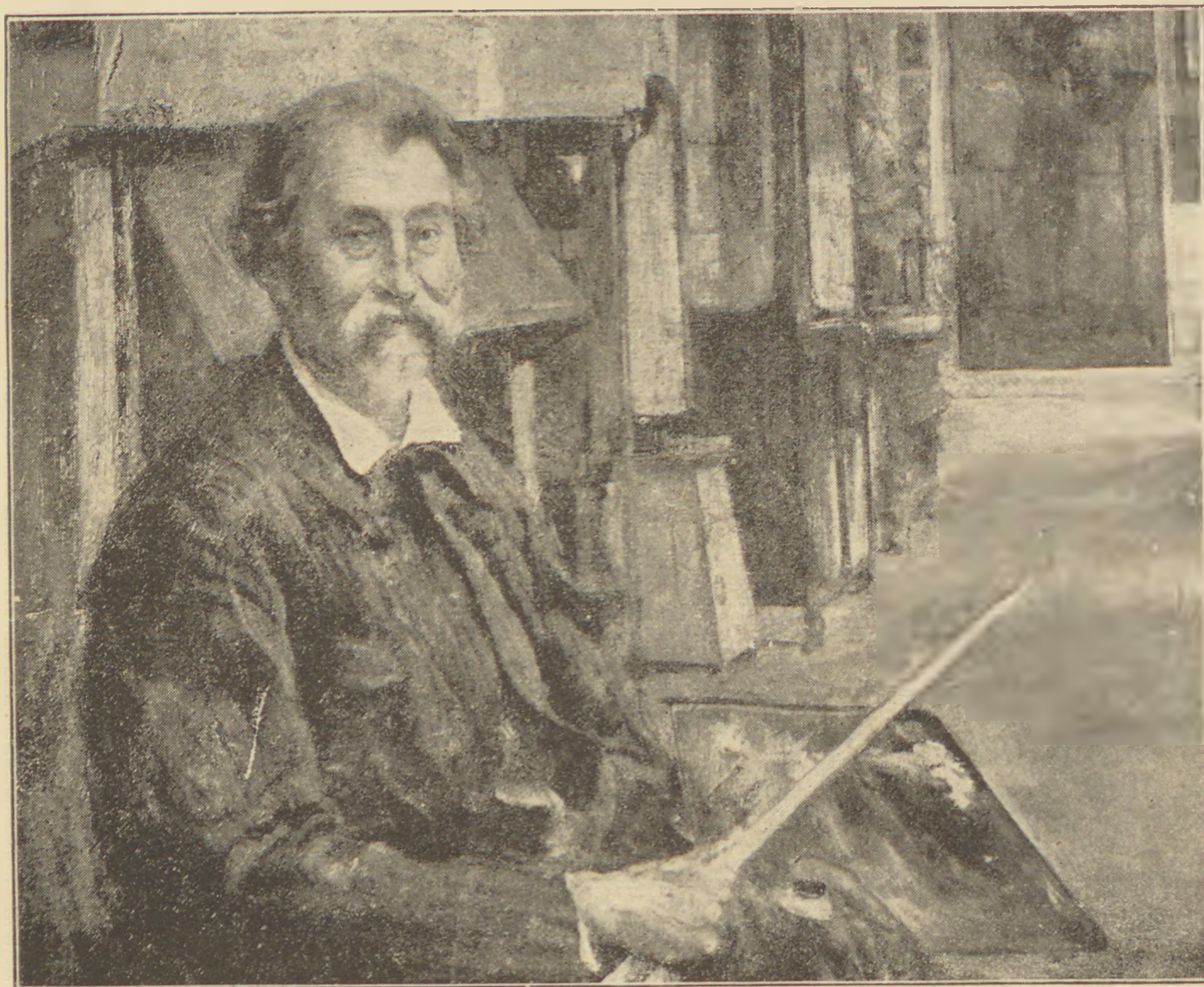
DR. VENETIANER LAJOS:
ROSSHEIM JÓZSEF A SZÓSZÓLÓ

reformáció négyszázéves fordulója alkalmából a zsidóság történetének egyik legérdekesebb fejezetét óhajtom bemutatni, midőn dolgozatom tárgyául a zsidóság közügyein lelkes szeretettel csüngő és a zsidóság emberi jogaiért önzetlen odaadással buzgólkodó férfiú munkásságának megvilágítását választottam. Érdekessé teszi tárgyunkat nemcsak a szereplők egyénisége és rajzuknak az általánosságot visszatükröztető változatossága, de különösen az időpont, mely a XVI. század első felének világtörténeti fontosságú politikai, művelődési és vallásmozgalmainak forгатagába sodorta a középeurópai zsidóságot. Mindezek mellett pedig legfőképen annak a megismerése kötheti le figyelmünket, hogy a zsidóság történetének megértésére nem alkalmazható semmiféle tudományos elmélet, mely irányt szab a népek történetének kutatói számára. Kárba veszne minden fáradozásunk, ha a zsidóság egyes fejlődési fázisait Mongeolle francia szociológus földrajzi miliő-elméletével akarnók magyarázni; teljes csődöt mondott már az a törekvés is, mely a zsidóság történetét Gobineau gróf óta a fajelmélet keretében óhajtja megérteni; a megoldhatatlan kérdések nagy sorozatát támasztja a Spencer óta közkedveltté vált bio-

lógiai elmélet; még legtöbb világosságot derít a zsidóság történetére a Marx-féle történeti materializmus elmélete, mely szerint gazdasági okokra vezetendő vissza minden törekvés és eredmény, akár külső politikai, akár benső kulturális tekintetben, annyira, hogy a történeti materializmus hívei a legmeglepőbb bizonyítékokat épp a zsidóság történetéből meríthetnék. Mindazonáltal számtalan jelenségnél cserben hagy a kísérlet, mely a gazdasági érdekek szálaiból ösbogozott csomót szeretné megoldani, melyet legnagyobb meglepetésünkre s minden számításunk ellenére Deus ex machina vágott ketté. Persze mindent megérteni akaró korunk kiküszöböli számításaiból az isteni erőt, mely történetet alkotó szerepre hívta meg Izrael kiválasztottjait. A világtörténetben sehol sem látjuk oly világos példáit annak, ami épp a zsidóság történetét kiemeli az összes népközösségek történetéből, hogy történetét egyesek csinálták. Mert amint egyrészt a bibliai elbeszélésben látjuk, hogy a perzsa Hámán kulturális és gazdasági állam-érdekeket tolt előtérbe, hogy kipusztítsa országa zsidóságát, holott csak az egyetlen Mordechájon akarta egyéni bosszúját kitölteni, úgy másrészt még nem régen az északamerikai Egyesült-Államoknak Oroszország ellen indított gazdasági harcában az emberi jogok védelmére kelt eszményiséget üdvözlöttük s nem gondoltunk arra, hogy aki az eszményiség ezen világító szikráját az Unió szenátusából ki tudta

csiholni, az a zsidó Strauss Oszkár volt. Bármely lapját üssük fel a történetnek, a zsidóság politikai helyzetében, külső viszonylatának kialakulásában mindenütt meglátjuk azon lelkes egyéneket, kik akár hódító egyéniségükkel, akár szellemi nagyságukkal, akár gazdasági érdekek irányításával befolyással voltak a zsidók sorsát intéző hatalmakra. A jövő századok talán elragadtatással fognak szólni arról a szabadelvűségről s emberi jogok iránti tiszteletről, mely pl. hazánkban az emancipációt, vagy utóbb a recepciót, vagy a még csak a jövőtől remélhető 1848: XX. t.-c. megvalósítását eszközölte, holott mi tudjuk, hogy nem a közszellemnek köszönhetőek e tör-

Isac Brodsky: Portrait des Malers I. Repin

Isac Brodsky: I. Repin festő arcképe

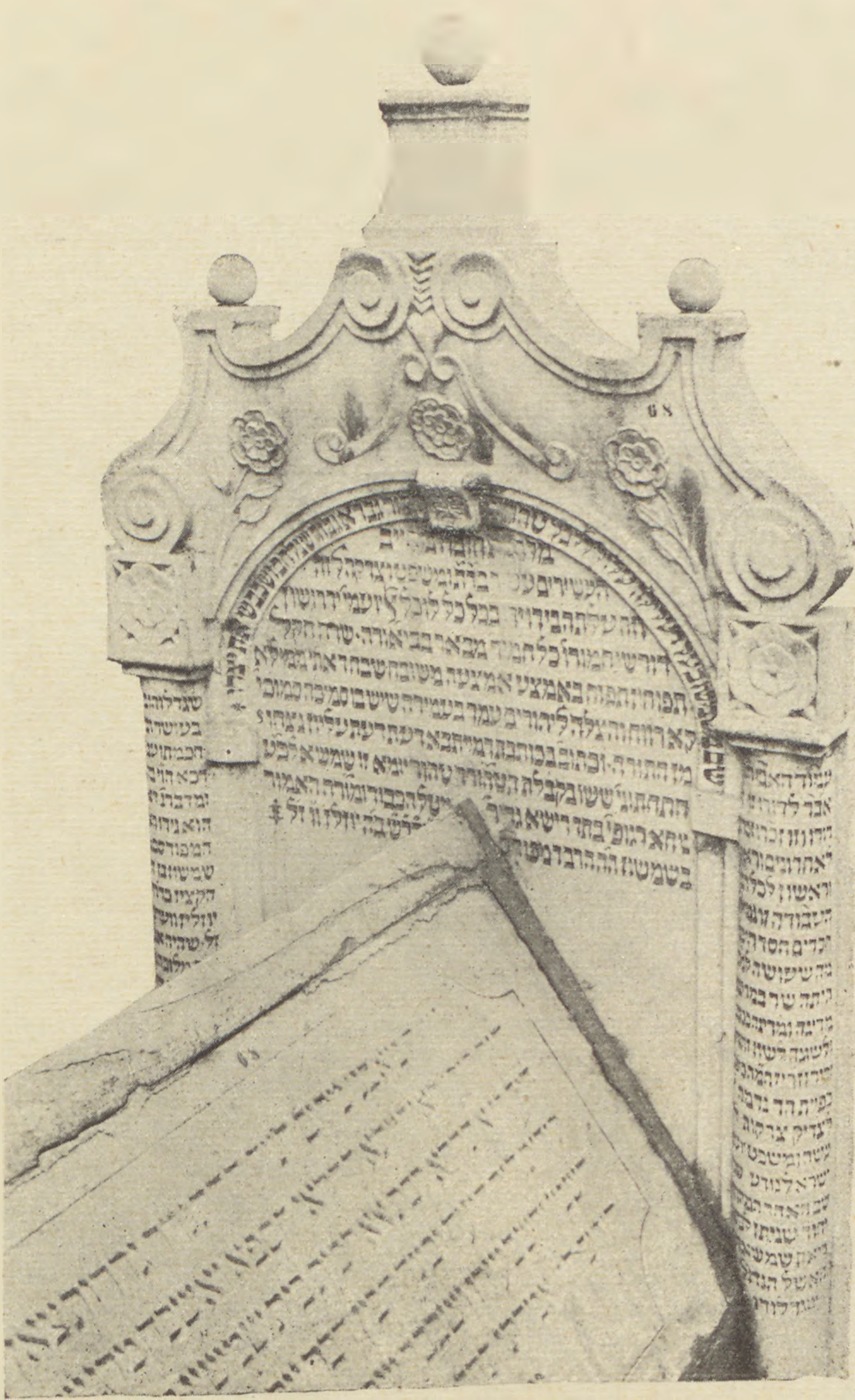
vények, hanem az intéző hatalomra befolyásukat érvényesíteni tudó egyéneknek. Stadlánoknak nevezi őket a történet (a héber szó buzgólkodót jelent), kik lelkes szószólói voltak a zsidóságnak, önzetlen ügyvivői a zsidók létérdekének, kik résen álltak, hogy összeköttetések és befolyásuk révén vádakat megdöntsenek, rágalmakat leleplezzenek, veszedelmeket elhárítsanak, meghallgattatást eszközöljenek ki ott, hova zsidó be nem juthatott; férfiak, kiknek szereplését legtalálókban jellemzi az a történeti anekdota, hogy amidőn 1744-ben Mária Terézia elrendelte a zsidók kiűzését Prágából, akkor a cseh zsidók stadlánja, Kareff Salamon a rendelet visszavonása érdekében járván el a helytartónál, elkeseredettsége fájdalmában magáról megfellebbezve, olyan hangnemben adta elő kérését, hogy a helytartó figyelmeztetésére avval védekezett: nem fékezhetem ajkaimat, mert aus mir schreien zehntausend Seelen. Férfiak, kik az uralkodó hatalom elé járulva, minden eshetőségre készen nem páncélinget öltöttek díszruhájuk alá, hanem mint számos történeti adat szól róla, halotti köntöst, arra is elkészülve, hogy nem fognak többé visszatérhetni családjukhoz, testvéreikhez, kiknek boldogulásáért való buzgólkodás vezette őket hatalmasoknak kiszámíthatatlan hangulata elé. Tényleg tud a történet olyan stadlánról, ki hitsorsosai iránt tanúsított túlbuzgalmaért bitón fizetett meg. Oppenheimer Süss József volt a neve a XVIII. század elején a würtembergi nagyherceg udvari zsidájának, ki fényesen sikerült pénzügyletekkel rendbe hozta a nagyherceg s az állam háztartását, miáltal oly rendkívüli befolyásra tett szert, hogy nemcsak zsidók érdekében vihetett minden jogos kívánságot keresztül, de még állami hivatalok betöltésénél is az ő szava döntött; a würzburgi érsek, ha Stuttgartba jött, Oppenheimnél szállt meg s nála tartották a titkos politikai összejöveteleket; fényes estélyeket rendezett, melyeken jelen volt az udvar és a főpapság; szóval mindenki meghajolt — mint az egykorú krónika írja — vor der hebräischen Excellenz. Persze, ez a befolyás irigységet keltett; mindenki leste kegyeit, de mindenki gyűlölte, s midőn 1737-ben a herceg meghalt, megindult ellene a vádaskodások özöne, elfogták, rövid úton halálra íté-

Isac Erodsky : Portrait des Sängers Schaljapin

Isac Brodsky : Schaljapin pétervári udvari operaénekes

ték, mert — mint az ítélet mondja — feltolakodott az állam vezetésébe, önhatalmúlag hivatalokat adományozott s büntetéseket szabott ki s legnagyobb bűnéül az rovatott fel, er habe an die Juden Freipatente ausgegeben und eine jüdische Garküche privilegiert. Halála előtt különben felajánlotta neki a bíróság a keresztvizet, miáltal megszabadulhatott volna minden állítólagos bűnétől s életben maradhatott volna, de ő önérzettel mondá: er wolle als Märtyrer für seine Religion sterben; egyik bírása pedig, midőn aláírta az ítéletet, avval a sóhajással könnyített lelkiismeretén, hogy Ein Jude habe für Christenschelmen büssen müssen. A XVIII. század első felében a bécsi udvarnál is bejáratos volt egy hatalmas stadlan: Wertheimer Sámson, akinek hitelügyletei nélkül nem szerezhetett volna Badeni Lajos s Savoyai Jenő dicsőséget az osztrák lobogónak, oly szoros összeköttetésben állt az udvarral, hogy vadászatain rendszerint jelen volt Jenő főherceg és Lichtenstein herceg főudvarmester. Befolyását hű odaadással érvényesítette hitsorsosai érdekében, hozzá fordultak a kis zsarnokok elleni panaszaikkal Magyar- és Németországból, Morva s Sziléziából s szíves készséggel intézte el ügyeiket s szerzett orvoslást szenvedett sérelmeikért. S szinte mesés az a tisztelet, mellyel a zsidóság környezte e szószólókat, kik mindig nyitva tartották ajtajukat a szorongatott testvérek előtt. Pedig a zsidóságnak nem mindig volt meg az osztatlanul helyes érzéke nagyjai iránt, kiknek sokat, gyakran mindent köszönhetett; sokat tud a történet

R. Sámson Wertheimer síremlékének hátulsó lapja az „óhel”-lél Grabmal des R. Samson Wertheimer (Wachstein)

arról, hogy hálátlanság töviseit kellett éreznie annak, ki önmegtagadó megaláztatással járt el az üldözöttek érdekében, de gondviselészerű hivatásukban meg nem tántoríthatta őket a hálátlanság. Nekik nem volt szükségük hitsorsosaik támogatására, nem azoknak a bizalma emelte őket a magas polcra, melyen az államfőkkel s vezető körökkel érintkeztek, rendszerint az udvar pénzügyérei voltak, kik külön szabadalmakkal felruházva bizonyos méltóságnak örvendhettek, mely anyagi függetlenségük mellett külső dísz is kölcsönzött életüknek, akiket oly kevésbé érintették a zsidóság általános bajai, hogy biztos történeti adatok szerint számos esetben egyes területekről kiűztek minden zsidót, csak őket nem s mégis a hitrokoni együttérzés oly erős gyökeret vert szívükben, hogy nyugalmaikkal nem törődve, fáradságot nem kímélve, méltóságukat veszélyeztetve, latba vetették minden befolyásukat, hogy enyhítsenek testvéreik sor-

sán. Persze ha ilyen protektorok bármily ok következtében elvesztették az udvar kegyét, úgy nemcsak ők maguk, hanem az illető kerület összes zsidói szenvedtek meg; így pl. megtörtént ugyancsak a XVIII. században, hogy Ansbachban Nathan Izsák udvari zsidó oly ügyesen tudta a szelet csapni, hogy egy alkalommal magát az őrgrofot ütötte ki a nyeregből, minek következménye az volt, hogy az őrgrof kiűzte Ansbachból a zsidókat. Különben a protektorok át voltak hatva attól a tudattól, hogy kezükben tartják az illető tartomány zsidóinak sorsát, érezték azt a felelősséget, melyet a talmudi bölcsek oly találóan jellemeztek azon elbeszéléssel, hogy egy ízben nagy társaság hajón utazva, észrevette a kormányos, hogy az egyik utas ülőhelyében valami furóeszközt forgat s megkérde, hogy mi a szándéka; semmi, hangzott a válasz, csak lyukat fúrok a helyemen s a magam helyével csinálhatok, amit akarok; igen ám, mondá a kormányos, a magad helyét fúrod meg, de azzal elsülyeszted az egész hajót s elpusztulunk valamennyien. (Folytatjuk.)

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

Samuel Oppenheim címeres sírköve Samuel Oppenheims Grabstein (Wachstein)

GILÁNYI MÓR: DEBÓRA

Sötét, homályos szoba. Nagy csend. Az ablakon át éjszakai hold szakgatott felhőktől fedve. Keskeny fénysáv szűrődik be. Középen hosszú, nagy koporsó, fekete lepellet letakarva. A keskeny fénysáv éppen erre esik. Fejénél két gyertya ég. A koporsó mellett két gyűrött arcú öreg zsidó ül.

BECÁLEL (szemeivel átnéz mindenen, hördülve beszél): Megérdemeltük! Hilel, megérdemeltük!

HILEL (tompán): Megérdemeltük.

BECÁLEL: Mit? Te is azt mondod, megérdemeltük? Legalább te mondtad volna, hogy nem érdemeltük meg. Az Írást tépték el és nem bennünket. És az Írás biztos, hogy nem érdemelte meg.

HILEL: Megérdemeltük.

BECÁLEL: Eltépték. Az Írást is eltépték, engem is összetéptek, lányomat is összetépték... Debóra, Debóra, hol vagy?

HILEL: Meglátod, öreg Becálel, még itt lesz ma Debóra.

BECÁLEL: Honnan tudod?

HILEL: Nem tudom, csak érzem.

BECÁLEL (értelmetlenül ránéz).

HILEL: Én szeretem és ezért érzem, hogy jönni fog.

BECÁLEL: Te szereted. Te szereted? És nem az a vad kozák? Mondd az igazat! (Szeme ég.)

HILEL (zavartan): Én szeretem, jobban, mint életemet.

BECÁLEL: Hát akkor hol van Debóra, ha te szereted? Miért nincs te melletted, ha te szereted? Hol van Debóra?...

HILEL: Én szeretem, de más vitte el...

BECÁLEL (tompán): Más vitte el. (Feláll, odamegy a koporsóhoz és felnyitja. Szakgatott pergamen-darabok látszanak ki. Kivesz egy darabot. Ajkához emeli és megcsókolja.) Te adtad, te vetted, teremtőm! (Mindakettő sír.)

(Suhanó nesz hallik, majd egy ablak nyikorgása.)

DEBÓRA: Apám!

BECÁLEL: Debóra kislányom! Adj erőt Istenem, vagy haljak meg azonnal.

DEBÓRA: Most légy nyugodt. Fontosat hallottam.

BECÁLEL (izgatottan néz Debóra arcába): Istenem, adj erőt, vagy inkább jobb lesz, ha meghalok.

DEBÓRA: Ma reggel megtudtam, hogy gyanu esett a koporsóra. Azt mondják, benne vannak a zsidó kincsek. Éjjel bejönnek majd ide és elviszik.

BECÁLEL (kidülledt szemekkel): Elviszik...

DEBÓRA: Igen, azt mondták, elviszik és megnézik, kincs van-e benne.

BECÁLEL: Hilel! Hallod-e? A meggyalázott Tórát el akarják vinni még az éjjel.

HILEL: Eltemetjük még az éjjel.

BECÁLEL: Még az éjjel, most temessük el? A mi egyetlen kincsünket a földbe tegyük?

HILEL: Elássuk és ők sohasem fogják megtalálni.

BECÁLEL: De hisz nem is zsidó szent írásek, igazán zsidó kincsek ezek. Most majd elveszik tőlünk. Vajjon egész világ kincse lesz majd?

HILEL: Más kincs kell nekik. Csengő arany és ezüst. Most életünkre törnek, mert csengő kincset keresnek nálunk, de a mi legdrágább kincsünk ez a megtépett Írás.

BECÁLEL (hirtelen feltörve). Még az éjjel elássuk? Eltemessük az elrongyolt pergamen-darabokat? Nem! Nem! Itt maradunk!

HILEL: És a kozákok?

BECÁLEL (tébolyodottan néz): Hát nem elég nekik egy kincs, egy kincses lélek. Debóra nem elég nekik. Több lányom nincs. (Megtorpan. Hilel odaugrik, hogy felfogja estében.)

DEBÓRA (sírva hallgat): Apám, apám, borzasztókat beszélsz... én tiszta vagyok, mint a hó... Nem mertek még hozzám nyulni...

HILEL (nézi, nem veszi le róla szemét): Tiszta, mint a ragyogó hó... mint a csillagok az égen...

BECÁLEL (feláll, odamegy hozzá, simogatja): Debóra, Debóra, kis kincsem... Istenem, tégy csodát, hogy elhiggyem ezt neki...

Debóra (kétségbeesett hangon): Apám nem hisz én nekem. Jaj nekem. Hilel, te sem hiszel? Istenem, tégy csodát!

HILEL (hallgat).

DEBÓRA (hangosan sír).

— — — — —
— — — — —

(Világosodik lassan. A reggeli félhomályban még lobognak a gyertyák a koporsó mellett. A levegő még nyomottabb, mint volt. Becálel mintha szunnyadna.)

BECÁLEL (figyelve, hallgatózik): Lódobogás, Hilel! Kelj fel, Hilel! Menjünk temetni!

(Ketten vállaikra emelik a koporsót és elindulnak. Alig mennek néhány lépést, sikoltás hallik. Majd Debóra szalad elébük.)

DEBÓRA: Apám, apám! ments meg!

HILEL: Megmentlek a Tórával!

DEBÓRA: Apám, apám! (Összeesik.)

BECÁLEL: Üldözték a gazok. Édes pici kincsem térj magadhoz. (Letérdel melléje.)

HILEL: Jönnék már!

BECÁLEL: Hadd jöjjenek!

(Lándzsások rohannak elő.)

LÁNDZSÁSOK: A zsidó lányt. A zsidó lányt. Hol a zsidó lány?

TÖBB HANG: Holla hó! Ni ott vannak a kincsek!

TÖBB HANG: Kincsek! Kincsek! Arany! Ezüst! Arany!...

(Folyton többen jönnek, ordítanak. S ekkor hirtelen felnyílik a koporsó fedele és fehér-arany fény sugárzik ki belőle.)

KOPORSÓ (földöntúli hangon): Térdre, porba, halandók!

(A kozákok térdre buknak és megszelídült arccal bámulnak az üldözöttekre. Becálel még Debóra mellett térdel és Hilel mellette áll. Gyönyörű gyöngyszínű fény veszi körül őket.)

KOPORSÓ: Kincseket akartatok, rablók? Hisz ott van Debóra! Vagy az nem volt elég? Hisz Debóra is kincs.

(Lándzsások a földön görnyednek. Öntudatlanul felkelnek mint álomjárók. Sirt ásnak. És belé helyezik az általuk szétszakított Tóra-tekerceket. És azután eltűnnek.)

BECÁLEL (eszméletre térve, nem talál se koporsót, se kozákokat. Hilel is, Debóra is eltűntek): Isten adta, Isten vette, áldott legyen szent neve!

(És hirtelen fénysugár villan az égen. Mint széles, hosszú híd az égtől a földre. És Becálel ott látja Debórát és Hilelt, amint ragyogó arccal néznek egymás szemeibe.)

BECÁLEL (könnyezve): Istenem, Uram, végy engem is magadhoz. Tégy engem is boldoggá.

NEMÉNYI ENDRE: KÖRÖTTEM ZÚG...

Én nem születtem harcosnak, belátom:
És nem osztok, csak kapok sebeket,
S mint annyi őszám — meg nem írt csatákon,
A vad harcokba belemuzsikálom
Az én égő, rajongó lelkemet!

Köröttem zúg, zajong a harcos élet,
De a lelkem fel, a magasba száll!
S valahol egy kis hónapos szobában
A mesemondó Múzsák csókja vár.

Földi csókokban úgy sem volt sok részem,
Koldus vagyok az öröm asztalán.
Az én örömem, az én osztályrészem,
Pár színes álom és a bús magány.

Köröttem zúg, zajong a harcos élet,
De az én Múzsám kis fehér cipője
Tipegve száll a földi sarak hátán
S az álom és a valóság határán
Átsuhan velem halkan a jövőbe...

örténelmi emlékektől sokszorosan megszentelt talajra léptek az angol hadsereg katonái, midőn Jeruzsálem előtt Jaffába vonultak be. Jaffának nevezi a várost a hadijelentés, miként az európaiak általában, de az ókorban a név kissé másképp hangzott. Bibliánk *Jafo*-nak említi, a föníciaiak *Jafi*-nak mondták, míg a hellenisztikus világban mint *Joppe* volt ismeretes. A rövid név találóan jellemzi e helyet: a „szép” várost, mely egy egyenesen a tengerből kiemelkedő sziklán festőien szépen terül el, körülvéve narancs-, citrom és pálmaültetvényektől. Bármint mondanak is a semifajt lekicsinylő modern bölcselők e faj állítólagos esztétikai érzéktelenségéről, az ilyen név, — mint Jafo — eléggé mutatja, hogy neki is nyílt szeme volt a természet szépségei iránt. Ki alapította e várost? Nem tudunk erre feleletet adni. Régi mithoszok a történet előtti idővel hozzák kapcsolatba Joppé sziklás tengerpartját. Josephus zsidó történetíró idejében itt mutatták Androméda etiops királylány bilincseinek nyomait, kit szörnyű helyzetéből Perseus szabadít ki. Ha mást nem is, de annyit bizonyít ez ősi hitrege, hogy a hellének a légrégibb időben már jártak e helyen, amiképpen az óvilág két más leghatalmasabb népe, az asszír és az egyiptomi is megfordult itt. Ősi ék- és képirásukban már említetik a város. Azt regélték már az ókorban, hogy még az özönvíz előtt alapított. A régi agáda is azt mondja, hogy az özönvíz az Óceán vizeit a szentföldi tengerparton fekvő Akko és Jafo városokig hajtotta, míg aztán ezeknél megállapodott, miképpen az Úr mondja Jób könyvében: „S szóltam: eddig jöjj s ne tovább és itt legyen határa vetve hullámaid gögijének!” (Jób 38, 11).

A honfoglaló izraeliták nem vették birtokba e várost, mely a tengereket járó föníciaiaké volt, de kikötőjét — mint a fővároshoz, Jeruzsálemhez legközelebb fekvőt — ők is használták. A föníciai Hiram király, Salamon kortársa, a jeruzsálemi nagy építkezésekhez szükséges faanyagot a Libánon erdeiből valamely föníciai kikötőhöz, onnét pedig tutajokon le Jafoig szállította (II. Krónika 2, 15). Az agádai hagyomány ezenkívül is vonatkozásba hozza a várost Salamonnal. A „király préházai” (Zakarja 14, 10) szerint Jafo közelében voltak, ahol ezen agáda idején, tehát mintegy a III. században, bizonyos „gödröket” mutattak, mint e préházak nyomait. Hadd emlékeztessünk itt arra, hogy Jaffa közelében fekszik manapság *Risón leción*, a legtöbb bortermő zsidó kolónia. A jafoi kikötőben száll hajóra Jóna próféta (1, 3). Cyrus perzsa király, ki Palesztinának is ura volt, szintén Jafoba szállíttatja a második templom építéséhez szükséges fatörzseket (Ezra 3, 7). Az időszámításunk

előtti IV-ik évszázad vége felé a perzsa nagy király „a Sárón mezején fekvő hatalmas, gabonatermő Jafót” hűbéresének, Esmunacar szidóni föníciai királynak adományozza. Ettől kezdve aztán folyton urát cserél e hely. A Szentföldön osztozkodó Ptolemeusok, Seleukidák, majd meg a rómaiak bírják, kiktől a zsidók a makkabeusok idején elfoglalják, később pedig rövid időre visszakapják. Ha nem is volt a város a második zsidó állam állandó birtoka, kikötőjében, miként régebben, most is megfordult majd mindenki, ki a külföldről Jeruzsálembe utazott. Érdekes történetet mond el a régi zsidó hagyomány ebből az időből kapcsolatban a jafoi kikötővel. Az Alexandriából származó Nikánor a heródesi templom építése idején szülővárosából két hatalmas, korinthusi ércből készült ajtót hozott ajándékképpen a jeruzsálemi templom részére. Útközben rettentő vihar támadt a tengeren, a hajósok az egyik ajtószárnyat a tengerbe vetették. Mikor a másikat is belé akarták dobni, nem engedte Nikánor és szólott: „Ha azt is bedobjátok, úgy vessetek engem is vele együtt a hullámokba!” Szomorú érzésekkel eltelve folytatta így útját, mignem Jafo kikötőjébe érkeztek s íme a vihar a tengerbe dobott ajtószárnyat odasodorta a sziklás kikötőhöz. Nagy is lett a híre a „Nikánor-kapu”-nak. Nemcsak a talmudi hagyomány tud róla, hanem egy nemrég Jeruzsálemben felfedezett kis sarkophag (osszuarium) felirata is, melyben Nikánor porladó csontjai pihentek, úgy említi, hogy ő volt „az ajtók elkészítője”. Hogy Jafóból az északra fekvő Akkóba utazzék valaki, az a misna idejében mindennapos dolog volt.

Ily nagyforgalmú kikötővárosban természetesen sok zsidó telepedett le a római időben. Ezt többek között abból is megítélhetjük, hogy a rómaiakkal folytatott harcok idején egy alkalommal 4800 zsidó esett egy római betörő csapatnak áldozatul. Majd meg Vespasianus vonult a város ellen észak felől. A lakosok hajókra menekülnek, ahol írtózatok között pusztul el 4200 ember, kiknek holttesteit a dühöngő északi szél, mely a sziklazátonyok közt a hajókat szétroncsolta, a tengerpartra hajtja. A kikötő előtt fekvő számtalan szikla még mai napig is lehetetlenné teszi sokszor a partraszállást Jaffánál. „A rómaiak — mondja Josephus —, miután a várost kardcsapás nélkül elfoglalták, a földdel egyenlővé tették.”

Alig, hogy a zsidó nép a nagy nemzeti katasztrófa ütötte sebeket némiképp kiheverte, megkezdte az elpusztult helyek újraépítését. Jafo romjai közé is új élet költözik. Nincsenek történeti feljegyzéseink az újra feléledt városról és zsidó községéről, de ahol megszakad a történeti hagyomány fonala, ott — szerencsére — a néma kövek hangja szól hozzánk. Jaffának ugyanis nagy temetőhelye, nekropolisza volt,

Felsen vor Jaffa

Sziklák a jaffai tengerparton (Dr. Fried Adolfné gyűjteményéből)

melyből az utolsó évtizedekben, az elmúlt évszázadok minden pusztítása dacára, igen tekintélyes számú zsidó sírkő került elő. A mintegy 47-re menő sírkőfeliratokat, melyek szétszórva, különböző folyóiratokban jelentek meg, más helyütt egybegyűjtve kiadom és magyarázom. Ehelyütt csak néhány azokból kiolvasható történeti mozzanatot akarok kiemelni. E sírkőfeliratokból megtudjuk mindenekelőtt, hogy a második század első felében már újra van zsidó lakósága a városnak. Nincs ugyan datálva egy felirat sem, de az egyik héber felirat egy misnai tudós nevét említi, kinek kora ismeretes. Hadd idézzem e feliratot a maga egészében:

Ραβι Ιουδα	Rabbi Juda
הקבר הזה של רב	E sir Rabbi
יון הכהן ברב	Judáné, a papé, a tudósé;
נוח נפש שלום	Legyen pihenése lelkének, Béke!
Ἰωαννης Ιωναν	Jonathan fia.

Csak egészen röviden említem meg, hogy e mester a misna Edujot traktátusában VIII, 2. említették, ahonnét azt is látjuk, hogy az említettem időben élt.

E rövid sírkőfelirat nagyon jellemző a kor műveltségi viszonyaira. Íme, a papi származású rabbi sírkövére a héber mellé görög írásban is

belevésik nevét. Különben az általam gyűjtött jaffai sírkőfeliratok közt — melyek mintegy 2 évszázadra terjedő időből származhatnak — mindössze csak 7 héber felirat van, míg a többi görög nyelvű; legfeljebb, ha héber betűkkel hozzája fűzik a bucsúszót: שלום „Béke” és melléje odavésik a jól ismert zsidó jelvényeket: a pálmaágot és a kétágú lámpást. A feltűnő jelenségnek magyarázata azonban egyszerű. Az új jaffai község zsidó lakóságában tekintélyes számban voltak hellenista zsidók is, kik a görög nyelvű és kulturájú külföldről vándoroltak be az ősi földre. A sírkőfeliratokból megtudjuk, hogy jaffai községben voltak egyiptomiak (pl. Alexandriából, Diospolisből), babiloniak tarsusiak, kappadókiaiak és chiosiak. A különböző vidékekről származó zsidók, miként egyebütt is az ókorban, külön-külön zsinagógákat tartottak fenn. A kappadókiai zsinagóga presbüteros-ja (előljáró) bizonyos Izsák volt, kinek sírkőfelirata azt is megmondja, hogy lenkésztéssel foglalkozott. Volt a jaffaiak közt a feliratok tanúsága szerint pékmester, Alexandriából származó zsidó, centennarius és nem egy tudós is, kiket a „Bar-rabbi” címmel tiszteltek meg. Az a Rabbi Judan is, kinek sírkőfeliratát fenn közöltük, e címet viselte; éppúgy egy a III. század vége felé Jaffában működő R. Judan, Tarfón fia, ki a talmudi

irodalomból is ismeretes. Még egy Tanhum, egy Nahum és egy Sámuel ()-ről is szólnak a letűnt időknek ezen tanúi valamikép talmudi forrásaink is bizonyítják, hogy a zsidó hagyományos tudomány nem egy művelője élt e városban.

Mikor pusztult el az ókori jaffai zsidó község, mit sem tudunk arról. A gáóni korban (IX. század) bizonyos, hogy ismét volt ott zsidó lakóság.¹

De ettől fogva már csak egy-egy rövid jegyzetben emlékezik meg egyik-másik középkori zsidó utazó e várossal, mely a Szentföldet ért sok viszontagságot természetesen mind átélte, míg végül a legutóbbi időben fellendült új-zsidó település folytán tekintélyes hitközségnek és sok nagyjelentőségű zsidó intézménynek székhelye, több kolóniának központja lett. Fájó érzéssel tekintünk e város és a körülötte fekvő zsidó falvak, főképp a gyönyörű Tel-Áviv városi kolónia felé, melyeknek lakói most vándorbotot vettek kezükbe. Az új zsidó gólush: a Szentföldről, — a Szentföldön. Mikor lesz vége? Mikor teljesedik az, miről oly szépen zeng a nagy Juda Halévi:

„Üdv annak, ki bíz s megéri, látja,
Mint ragyog fel fényed hajnalpirkadása,
Látja választottid üdvét és ujjong véled,
Látja mint újul meg a hajdani élet!”

¹ A fenn előadottakhoz néhány forráskimutatást ide helyezünk: Bellum judaicum III 9. 3. Pomponius Mela: de chronographia libri tres I 11: ante diluvium ut ferunt condita. 23 f. végén. Jozsua 1946. Peszikta d. R. K. 143a, b. Sir r. 7, 5. — Toszefta Jósua II 4 (183 24), j, III 8. M. Nedarim III 6. Nikánor ossuarium-feliratát máshelyt közlöm. B. j. II 18, 10. III 9, 3. Schechter: Saadyana p. 20, 6 kk.

DR. HAJDU MIKLÓS: MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP

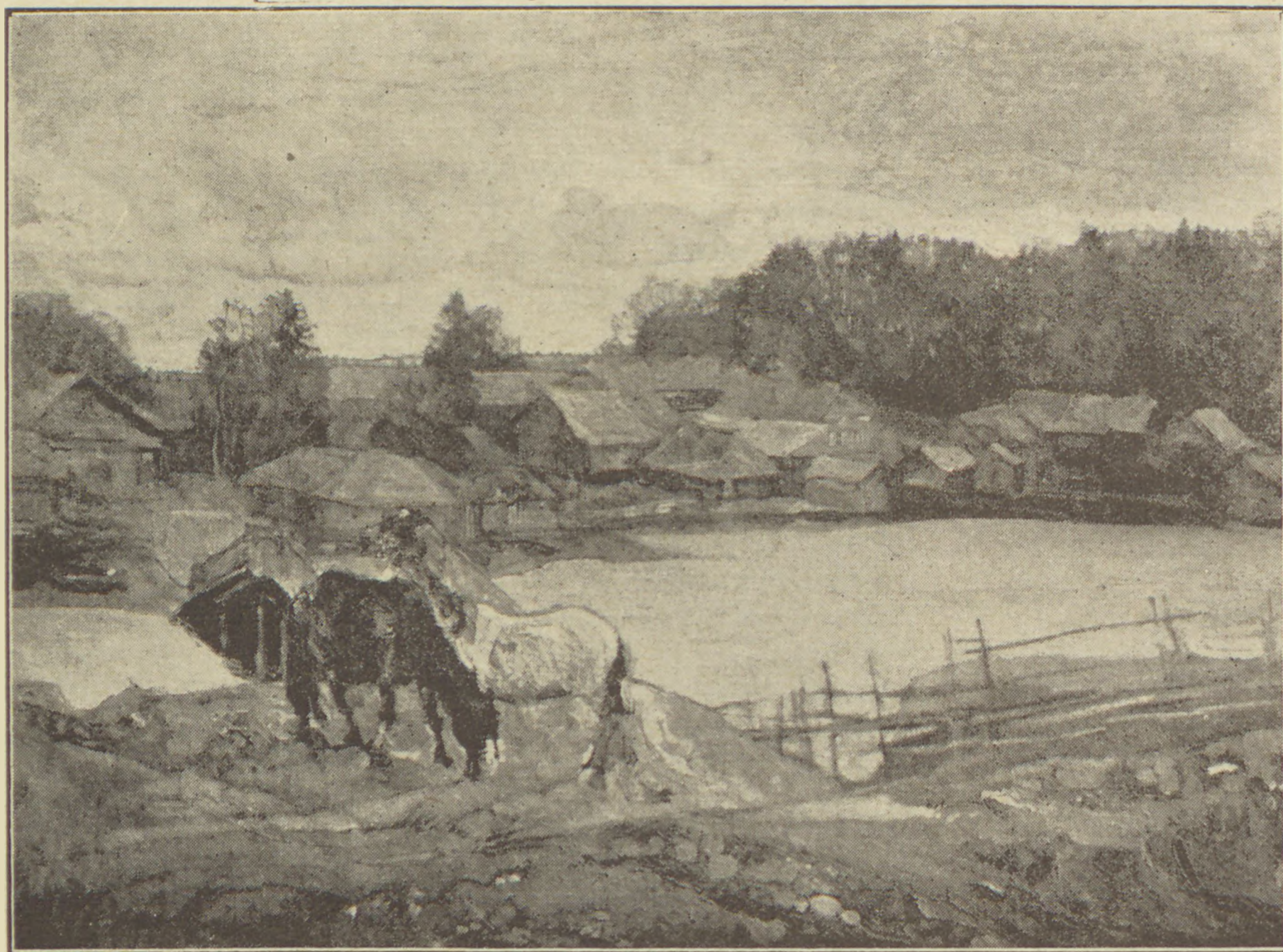
Legutóbbi számunk vezércikkében dr. Hevesi Simon bejelentette a Magyar Zsidó Irodalmi Alap megalakulását. E nagyszabású akcióba kapcsolódnak dr. Hajdu Miklós tátrai levelének alábbi meleg lelkes sorai, amelyekből egy szebb jövő perspektívájának reménye szól.

Ó-Tátrafüred, chanuka

... és mindebből a sok jóból, szépből, amit a Mult és Jövővel kapcsolatban (a rám kényszerített tátrai pihenés csöndjéből: az olvasó spontán érzéseken) ideírtam magának mindebből, kedves Patai mester, hadd vonjak le egy furcsának és illogikusnak tetsző tételt. A tétel ez: Ön nem üzletember. Nem bizony, tisztelt barátom.

Miért? Itt a megokolás. A Mult és Jövő büszkén (és jogos büszkeséggel) propagálja dr. Hevesi Simon főtisztelendő Úr nagy távlatú gondolatát, hogy: a Magyar Zsidó Irodalmi Alap legyen a mi békeoltárunk. Grandiózus terv. Öröm nézni, hogy aki szépen, nemesben a leghívőbb hitű közöttünk, aki a tervezéssel együtt erős, biztos kézzel már a végrehajtást is irányítja, Hevesi Simon ezúttal is szinte kész munkával lép a nyilvánosság elé. Az embernek kedve volna elemezni: mi ad neki mindannyiunknál nagyobb erőt? Az-e, hogy pap és olyan pap, aki szereti hivatását? Vagy az, hogy író, költő, — és szívében az optimizmus tiszta bölcselme? Mindegy. Meglesz a Magyar Zsidó Irodalmi Alap, mint ahogy tető alá jutott sok minden, aminek Hevesi Simon (akit én még lugosi rezidenciájában szerettem meg) rakta meg az alapját.

És Ön még se üzletember. Mert lám, velem együtt örül az Irodalmi Alapmegteremtésén. Holott ön lapkiadó, sőt — meg ne hallja a hadiadós bizottság — könyvkiadó is. És tudnia kell, hogy ez az Irodalmi Alap a zsidó kultúrmunkából a mainál többet akar, többet akar irodalomból, könyvből, talán újságból is. Eddig pedig az a szokásjárta nálunk, hogy aki zsidó irodalommal kapcsolatban egy szót is mert szólni, azt a monopóliumos fronton gépfegyveres sortűzzel igyekeztek elhallgattatni. A jó üzleti talentum nem tűr efféle rendbontást. Esztendőök óta szóban, írásban hirdetem, hogy a magyar zsidóság kul-

Isac Brodsky (Warschau): Herbst

Isac Brodsky (Varsó): Ősz

túrmérlegén szomorú, szégyenletes mínusz vádja harsog a vezetők felé. Csak legutóbb, az Imit közgyűlésén kellemtelenkedtem cikornyátlan ridegséggel kérdezvén, hogy ki törődik a zsidó irodalommal? a zsidó íróval? Hol a magyar kiadó, aki üzleti márkáját zsidó témának oda meri adni? Hol a milliós büdzsével dolgozó pesti hitközség? Mért nincs nyomdája? mért nem mutat példát könyvkiadásban, a betű hatalmával munkáló belmisszióban? mért nem törődik a katonák lelki táplálékával? Nem tehetek róla, hogy e rekriminációk nem hatnak a friss szenzáció ingerével. Írtam ezekről a sivárságokról sokszor a Mult és Jövőben és beszéltem ezekről mindannyiszor zsidó gyülekezeteken.

Mindezt, ennél többet, átfogó erővel, egyetemesebb célkitűzéssel és, ami fő, a teremtés energiájával állítja elénk most a Magyar Zsidó Irodalmi Alap. Kis parcella az én kis ideám a Hevesi Simon nagy alkotásában. A féltékenyek talán gáncsot vetnének, — de úgy-e bár késő? Aki a betű népének betűjéből nem akar magának monopóliumot és kizárólagos üzleti jogot körülbástyázni, önérzetes zsidó, aki örvend Libanon cedrusának sudár magasságán, önérzetes zsidó önérzettel visz majd egy-egy követ a mi békeoltárunkra: a Magyar Zsidó Irodalmi Alapra.

Az az érzésem, hogy mégis győztünk. És meglássa, lesz még győzelmünk *másutt is*, ahol bennünket (vagy jobb, ha ebben nem általánosítok), ahol engem is, mást is rendbontó antisemita, hazafiatlan, cionista és egyéb titulusokkal tisztel meg a rend, az ildomos semitaság és a szabadalmazott hazafiság felső kuriája.

Felső kuriája? Főlebb is van világ. Esik a hó szép lágyan, csöndesen az égbenyúló szirteken. Csönd, fehérség, magasság: sursum corda. Jól esik elfelejteni, mi nyüzsgő lejjebb... A Magyar Zsidó Irodalmi Alap fölfelé szegzi tekintetünket.

Dr. Hajdu Miklós soraival kapcsolatban itt említjük, hogy a Magyar Zsidó Irodalmi Alap szervezése eredményesen folyik. Már eddig is számosan csatlakoztak a nagyhivatású eszme megvalósításához, amelyről legközelebb részletesebben fogunk beszámolni. (Szerk.)

Isac Brodsky (Warschau) : Winter

Isac Brodsky (Varsó) : Tél

SASS IREN: FILOZÓFIA

Szeretem szegény, hervadó virágok illatát szívni...
A leszálló alkonyt, az elhagyott kertet,
a nyirkos sötétet és a csendet.

Mélysárga, penészes súlyos lapok terhét,
foszló pernyeselymet, ódon poharakat
s a titkos riasztó babonás szavakat.

Régi temetőben öreg sírköveket,
vásott, vén dátumot, emlék-embereket,
kiket elmúltukban búsongva szeretek...

Tünődöm: százperces elmulás az élet...
a szám nézem: korall, sötétzöld szemem: tó
s szép fogam, szép lábam, csak éber mementó...

Tünődöm: a halált nem kell megátkozni...
megnyílik a bús szív, a gyenge, a fájó
s tud megalázkodni, tud megbarátkozni...

Elkészül naponta megadón az Útra...
— soha elég jókor nem jössz, bölcs Nyugalom —
Ki tudja, hátha meghalok fiatalon?

sodálatosan tövisek, szédületesen bonyolultnak látszó, az írásmagyarózót rejtélyek garmadáival megdöbbentő és ingerlő, oly egyszerű és mégis oly mélytartalmú bibliai irat a Kohelet 12 fejezetből álló kicsi könyve. Megdöbbentette már a hagyományos korszak régi exegetáit, akik csak habozva merték a bibliai Kánonba befogadni. Sokféleképp magyarázták, igyekeztek a talányt megoldani, a rejtély nyitjára jönni, de ez a sajátságos és a maga nemében páratlanul érdekes könyv kifogott az exegeták éles elméjén és találékony furfangosságán. A lüneli bölcs és a szellemes vándorló spanyol, Ibn Ezra hiába tékoztak rajta lángeszük ötletbőségét és erőfeszítéseit, Baruch ibn Baruch hiába vitte bele magyarázataiba (Kehillath Jakob és Kódes Jisrael Velence 1599) bőséges, gazdag görög, arab és zsidó filozófiai tudását, az Aquila-szöveghez tapadó görög fordítás hiába világított rá a hellén nyelv filozófiai reflexeivel, Luther (Eccl. Sal. cum annotationibus Vit. 1532), Hugo Grotius (Annotationes in Vetus test. Halle 1775), a mély szellemű Delitzsch Ferenc (1875) hiába viaskodtak vele teljes fegyverzetükkel, felkészültségük hatalmas apparátusával, Bickel hasztalan találta föl az összekevert kéziratlapok elméletét, melynek alapján a szöveget merészen átrakta és átrendezgette (Der Prediger über den Wert des Daseins, Innsbruck 1884), a jenai professzor Siegfried hiába állította föl a Glossatorenhypotesist és az interpolációs elméletet, a nagy Graetz se hozott végleges megoldást szikrázó, rakétaszerű ötleteinek varázsával, a sokat megértő Renan is messze a földat mögött maradt, a fentebb említett ibn Baruch föltevése, hogy két vitatkozó fél dialógja rejlik a könyvben, szintén nem vezetett ki az útvesztőből és akár 250 körül ante lokalizálták keletkezését, mint dr. Ludwig Lewy teszi egyszerű könyvében, melyben a szaduczeus-mozgalom előfutárját véli fölfödözni Kohelet könyvében, akár régebbi időre datálták vissza, akár Heródes idejébe helyezték, mint újabban Gerson Adolf (Der Chacham Koheleth als Philosoph und Politiker Frankf. a. M. 1905): a történelmi háttérből reávetített sugarak sem hoztak elegendő világosságot a könyvnek szövevényébe. Szóval a kérdés még lezártak nem tekinthető és a szfinkszarcú talány még nem árulta el utolsó titkát.

Meg kellene talán próbálni a régiek megfigyeléseinek fölhasználásával a könyv lelkébe vetni egy pillantást. Ezzel a módszerrel a bibliai könyveknél még a legbiztosabban érünk célt, természetesen mindig igénybe véve a meglevő, de jól megrostált archeológiai, illetve történeti, kultúrtörténeti és exegetikai anyagot. Nézzük

először, milyen benyomást tett a könyv a hagyomány bölcseire, akik még nem távolodtak el annyira a szentirodalom keletkezési idejének atmoszférájától? A legkerekébb fogalmazásban a különböző helyek egybevetésével ezt a formulát találjuk: „A bölcsek el akarták rejteni a használat elől Kohelet könyvét, mert szavai ellenkeznek a tóra szavaival és ellentétben állanak egymással; mindazáltal mégis miért nem rejtették el? — mert kezdete a tóra igéje és vége a tóra igéje!” Ha kissé megfigyeljük ezt a mondatot, kiemelkednek előttünk annak lényeges elemei. Mely motívumai Koheletnek szolgálhattak rá arra, hogy a biblia szellemével ellentéteseknek minősítettessenek? Kétségtelenül a könyvnek pesszimizmusa és látszólagos hédonizmusa. A biblia a teremtés művét isteni igével jónak deklarálja; Kohelet pedig — mondhatjuk — a pesszimitikus irodalom ezen régi előfutárja szomorú értékelést ad. A biblia, bár nemes és tette-serkentő optimizmusával, világos hilaritásával nem vetteti meg az emberrel az élet örömét, de nem állítja, hogy nincs jobb az ember számára, mint örülni és élvezni — amit Kohelet állít, de aminek ellenkezőjét is állítja! De ennél a látszólagos Epikuréizmusnál még nagyobb bűnnek tartják; hogy állításai a maguk körében egymásnak ellentmondanak (L. Jalk. 966). Szögezzük le a belső ellentmondásoknak ezt a tényét, mert később nagy hasznát fogjuk venni a könyv belső világának megismerésénél. Kohelet szerzője nem olyan egyszerű lélek, nagyon komplikált és nagyon emberi. Igaz, hogy Kohelet maga azt mondja (7., 29), hogy Isten az embert egyszerűnek alkotta, csak ők produkálták a számos komplikációt — de hiába, ő maga sok szellemi munka és sok próbáltatás és sok korhatás produktuma — és akkor bonyolult természet; de ha mindazokat legyőzte, akkor fönségesen egyszerű. Ezek a belső ellentmondások nagyon jellemzőek és a hagyomány bölcseinek mesteri látásáról tesz tanubizonyságot, hogy a könyv karakteréből ezt a momentumot, mint a legjellemzőbbet ragadták ki és mint a legjellemzőbbet hangsúlyozták. Ez köti le Gerson figyelmét is idézett művében, de ő már valamelyes kiegyenlítést keres, midőn azt mondja: die stetige Aufeinanderfolge von Behauptung und Widerspruch legen genügsam Zeugnis ab für Kohelets Bestreben das Wesen von Gut und Böse methodisch zu entwickeln. De abban is igazuk van a tradíció mestereinek, hogy Kohelet könyvének kezdete a tóra igéje és a vége a tóra igéje, ami héber fogalmazásban úgy hat reám, különösen az egész mű szintézisét szem előtt tartva, hogy Kohelet kiinduló pontja és célpontja: a Tóra igéje — és ez az egyszerű fény, mely az egészen átvonul, mely az erdőn átvilágít és melyben Kohelet maga egyszerű és fönséges.

Az ókereszténység nem szerette ezt a könyvet. Zsinagógáikban nem olvasták és nem használták. Innen van, hogy görög fordítása Aquila és nem Theodotin nyomán korrigáltatott. (V. ö. Grätz, továbbá Klostermann: De libri Cohelet versiona Alexandrina, 1892). Speciálisan zsidó könyv az minden tépelődésével, kausztikus ítéleteivel, paradoxonaival, fájdalmaival, minden skepticizmusa, pyrrhonizmusa, pesszimizmusa és állítólagos hédonizmusa dacára. Zsidó könyv és örök modern könyv, mely talán csak majd a Messiás korában veszi el aktualitását, amikor megtelnek mindenek Istenismerettel, mint a tengert borítja a vizrengeteg. Ha az ókereszténység nem is szerette Kohelet könyvét, annál jobban szerette Renán, de nem a benne élő ábrándos keresztény, hanem a finom szkeptikus és a modern komplikált, összetevőleges lélek. Így ír Kohelet-ről: Livre charmant, le seul livre aimable, qui ait été composé par un juif. „Bájos könyv, az egyetlen szeretetreméltó könyv, amit zsidó komponált!” Nous l'aimons, car il a vraiment touché toutes nos douleurs. „Szeretjük, mert valóban megérinti minden fájdalmunkat.” On ne fut jamais plus naturel ni plus simple... surtout il ne pose jamais. „Soha senki nem volt nála természetesebb és egyszerűbb... főképen nem pózol soha!” De lui à Henri Heine il n'y a qu'une porte à entreouvrir. „Közte és Heine Henrik között csak egy ajtót kell kinyitni.” Ilyen ellentétekkel lehet csak megközelíteni Kohelet lényét, ő egyszerű és természetes a stílusában, de végtelenül komplikált gondolataiban, ő szatirikus, mint Juvenal, öngúnyoló, mint Heine és paradox, mint Wilde, szkeptikus, mint Karneades és Aenesidemus vagy mint Montaigne és Hume bölcs, mint Sokrates, és hívő, mint az exaltált Miriam. Ő antitézisek között mozog és jellemzését csak antitézisekkel lehet megkezdeni.

Hogy Renan szerette, azt én értem. A szkepsissel küzdő hívő sokkal rokonszenvesebb a modern léleknek, mint a rendületlen egyszerű nagy hitnek embere. Az előbbivel olyan rokonnak érzi magát a modern ember, olyan jól esik a közelsége, hisz is és kételkedik is, éppen úgy mint ő, tehát duplán rokon és megvigasztal a kételye a magunk kicsinyhitűségével szemben és megmelegít a hite. A próféták a maguk formidabilis kősziklaszerű fönségével és megalkuvást nem ismerő követelésével félelmet gerjesztenek. Őket csak azok a zsidók értik meg, akik képesek a Buber által megrajzolt *lendületet* megtenni, egy elhatározással, egy mozdulattal átmenni a jóba, egy lendülettel szakítani a rosszal és a megalkuvást nem ismerő erkölcsi világ benfentes polgára lenni; azok a nagy próféták az ő rideg, szinte emberfölötti fönségükkel és követelésükkel csak ezeknek a zsidóknak valók; de azok az emberek, akik őriznek a lelkükben valami álmatag idealizmust, de nincs

elég akaraterejük átemelkedni abba a magasabb légkörbe, akik kénytelenek bánatosan és rezignáltan ismétetni, hogy a szellem készséges, de a test gyöngé, éppen azért, mert a test erős és a szellem ingadozó: azok nem értik meg és nem találják rokonszenvesnek a próféták intranzigens fölényét és hatalmát. Azok meg, akik tele vannak kontradikciókkal, bonyodalmakkal és nyugtalanságokkal, azok megtalálják gyöngéd pásztorukat, a jó öreg, barázdáltarcú Koheletben.

Mert könnyű hinni annak, akinek lelke tele van optimizmussal, akit szerencse vesz körül és boldogság tölt el, akire rámosolyog az ég és az egész természet, aki áldott, békés, nyugodt, vidám korban él, aki mögött derűsen kifejlő társadalom élete terjeng, melyben nincs tusa, nincs kiegyenlíthetetlen ellentét, mikor az élet vizeinek tükre zavartalanul ragyog és visszatükrözteti a mosolygó felhőtlen kék eget; könnyű tele lenni hittel, mikor a fiatalság kincseivel meg vagyunk dúsan áldva, duzzadó egészséggel élvezzük a föld javait, csalódásokat nem ismerünk, fiatalságunk ideáljai eltöltik lelkeinket és hervadatlanul virágoznak, mikor megvan mindenünk és azonfelül miénk az egész világ, az egész természet, mikor érezzük magunkban a lelket, mint egy életvidor hatalmas tényezőt, mely önmagának elegendő és önmagából boldogságot fakaszt, mikor érezzük, hogy rajtunk nyugszik az Isten kegye, mikor az ártatlanság és romlatlanság gyanutlanságával és az önmagunkba vetett bizodalom teljességével állunk szemközt az élettel és érezzük összefüggésünket egy gondviselő Istennel, mikor a világok legjobbjába vetett hitünket nem cáfolgatja és nem zavarja semmi. De hogyan lehet megmenteni a hitet azok számára, akik menthetetlenül hatalmába kerültek a sötét pesszimizmusnak, akik nagyon szomorúnak és nagyon kietlennek találják az egész világot, akik egy borzasztó és silány, beteg korban élnek, akik háborúk, öldöklések, kegyetlenségek, fondorlatosságok, hitszegések időszakában legszörnyetegebb és legundokabb mivoltában ismerik meg a falánk, önző és áruló embert, akik királyok, államfők és államtanácsosok jellemtelenségein undorodnak, akik egy szerencsétlen kuszált és nyomorultan vergődő társadalom torzállapotai között tengődnek, akik érzik a közviszonyok súlyát és görnyednek és elnyomorodnak azok súlya alatt, akiknek aggkor, betegség, csalódás, szenvedés kiszárította lelkét, akik elég éles értelműek arra, hogy mindenütt lássák és fölismerjék a visszasságokat, még a természetben megnyilatkozó megdöbbenő jelenségeket se ejtve el, akik hitet vágyó, érzéseket megaszaló eszmeáramlatok rajzásának vannak kitéve, akik nem érzik sehol a kegyelmes istenség kezét, akik mindenütt rothadást, elmúlást és halált látnak, akik nem bíznak többé az asszonyban és benne nem a

boldogságok rózsabokrát és nem a természet ártatlan derűs nevetését és nem a hűség fehér elefántcsonttornyát és nem az anyai szeretet paradicsomkertjét látják, hanem az intrikák és cselszövések démoniságát és a megfojtó ármányok bilincsét és az élet keserűségét, a boldogtalanságot, a lélek megkínóztatását és mindazi, ami keserűbb, mint a halál, akik már nem állanak elfogulatlanul szemközt az étellel, hanem a mardosó tapasztalatok kijózanodottságával, akik az életben valami elrontottat látnak, hogyan lehet azok számára, ami a legnagyobb emberi jótétemény — azok számára megmenteni a hitet. Ha föl van építve az optimisták számára, hogyan lehet fölépíteni a pesszimistáknak azt?

Kohelet könyvében sok a pesszimizmus és sok a szkepszis. Reáalkalmazták Heine egy gyönyörű mondását, találóan, — de tévesen. Tévesen, amennyiben Heine azt Jób könyvére mondta, találóan, amennyiben Koheletre, ha nem is teljesen, de jobban illik. „Das Buch Hiob — így mondja Heine — ist das Hohelied der Skepsis und es zischen und pfeifen darin die entsetzlichen Schlangen ihr ewiges: Warum? Wie der Mensch, wenn er leidet, sich ausweinen muss, so muss er sich auszweifeln. Dieses Gift des Zweifels durfte nicht fehlen in der Bibel, dieser grossen Hausapotheke der Menschheit.“ Jób könyve — ezek szerint — a szkepszis legfönségesebb éneke és az iszonyatos kígyók süvöltik és sziszegik benne örök kérdésüket: miért? Amint az embernek, mikor szenved, ki kell sírnia magát, úgy ki is kell kételkednie magát. Nem is lett volna szabad a kételkedés mérgének hiányoznia a bibliából, az emberiség e nagy házigyógyszertárából! Így Heine. Ha már most szavait csakugyan Koheletre alkalmazzuk, azt lehet belőle kivennünk, hogy — az előbbi nagy kérdésre felelve — az embert pedagogice meg kell kételkedtetni, hogy visszatérjen hitéhez, hogy az embert egy gyógyulási folyamaton, egy kételkedési kúrán kell átvezetni, hogy be kell oltani szkepszissel a szkepszis ellen, hogy egy nagy katharzison kell átkényszeríteni, amelyben szenved és megtisztul. Ez igen szép és helyes gondolat, de az én betekintésem szerint nem meríti ki a koheleti tendenciát.

Mielőtt a lényeg tagolásába bocsátkoznánk — hogy a kellő sorrendet betartsuk —, két fontos dolgot óhajtok tisztázni. Először, hogy mi az *alapfogalom*, mely körül Kohelet gondolatai és vizsgálódásai forognak és amelynek velejét meg akarná ismerni; másodsor melyek azok a jelenségek, amik őt pesszimizmusra indítják.

(Folytatjuk.)

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kapható a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 5 korona. A díszkiadáshoz 6 korona.

MOLNÁR ERNŐ: KOHELET-HANGULATOK.

I.

ZSOLTÁR.

Ó, örvendezz, ifjú, a te ifjúságodban, míg teljében vagy erősödnek.

Míg elmerülhetnek izmaid a munka hús vizében, hogy felfrissüljenek. A test izmai és a szellem izmai.

Amíg feszíti idegeidet az örök levés és az örök alkotás láza. Hogy tenmagad is alkoss, bár nem örökleteseket.

Örvendezz szívedben, míg csúcsán állasz a szent életerőnek.

Míg a messze távolban bóbiskol tunyán az álmos tehetetlenség.

Míg kimérheted lelkedben: Még áll az én számomra eleve-elrendelt huszonöt-harmincesztendő.

Hadd alkossak az évek homokján egynémely maradandót.

Hogy el ne szálljon nyom nélkül nevem, mint a porszem, vagy mint a tűnő hab a tajtékos hullámtarajon.

*

Ó, mert eljön, bizton eljön a tunya tehetetlenség kora, a reszketős öregség. Mikor fekete felhők gyülemlenek egybe egeden és nem oszlnak szét soha többé.

Mikor nedves lesz a szem, a hang sipog; mikor kiaszott lesz a bőr és petyhüdtek az izomzatok.

Mikor kihülőben a gépház s a malom sem őröl rendesen. Mikor meglazulnak a test eresztékei és megroggyannak az alapzatok.

Mikor megereszkednek a nyak rugói, mikor reszketős lesz a fő. Mikor begörbed a gerinc, az életciszterna, az ezüstoffonál.

Ó, akkor homályosuló szemmel, rozsdavont idegpályákkal, bizonytalan mozdulatokkal,

De megbékélt lélekkel várod mélyöblű karosszékedben a hős kaszást, ki a legfőbb Bíró elé idéz téged.

*

Ó, örvendezz, ifjú, a te ifjúságodban, míg teljében vagy erősödnek.

II.
APÁK.

Ó, fáj, nagyon fáj, észrevenni a kezdődő öreg-
séget azokon, kik kedvesek a mi szívünknek.
Észrevenni az első ősz hajcsomókat. A homá-
lyosuló szemet, mely előtt már egybefoly-
nak a sorok; mely megkívánja a komoly-
kodó okulárét.

Észrevenni a szemek szögleteiben ráncosodó
ezer szarkalábakat; mikor nehezekké válnak
a kezek és felette hamar kifárad a láb.

Ó, fáj, nagyon fáj, észrevenni az öregedés jeleit
azokon, kik bálványaink voltak.

(Mert lelkünk mélyén bálványimádók vagyunk
valamennyien. Óhajtjuk, sírjuk, vágyjuk az
isteneket.)

A mi apánk volt a legerősebb, a leghatalmasabb
férfi a világon. Izmos karjai magasan len-
gettek minket a levegőben. A mi anyánk
volt a legokosabb asszony.

Szomorú és bánatos illat leng földi isteneink
lealkonyulatánál: Érezzük, hogy senki sincs
mi fölöttünk;

A mi vállainkon nyugszik a sorsunk és mi va-
gyunk a felelősek. És megborzongunk.

DR. FÜRST ALADÁR: A BÉCSI
ZSIDÓSÁG ÉS MAGYARORSZÁG

— Magyar vonatkozások Wachstein új könyvében —

Ősz csatazaj közepette, a nagy te-
metkezés harmadik esztendejében
a szomszéd császárvárosban új
életre támadt a zsidó temető és
messzeható hangon megszólaltak a
néma sirok. Befejeződött a hatalmas
irodalmi monumentum, melyet a bécsi hitközség
önmaga dicső multjának emelt: tízéves fárad-
hatatlan munkásság után elkészült a „Wach-
stein”.¹

Az első kötet megjelenésekor e folyóirat ha-
sábjaiban Mandl Bernát szakavatott tolla bemu-
tatta a könyv több érdekes tanulságát: „Séta
egy régi sírkert körül” címén (I. Mult és Jövő
1913. évf. áprilisi számát, 183. l.). Azóta foga-
lommá lett a mű, közkincsévé és nélkülözhe-
tetlen segédeszközzé minden kutatásnak, mely

¹ Die Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien. Im
Auftrage der historischen Kommission der isr. Kultus-
gemeinde in Wien bearbeitet von Dr. Bernhard Wachstein.
Mit 68 Textabbildungen und 24 Tafeln. II. Teil (1696—1783).
Wien und Leipzig. Wilh. Braumüller 1917.

Isac Brodsky (Warschau) : Der See

Isac Brodsky (Varsó) : A tó

A pozsonyi Simeon Michel, Heine ősapja

Wiener Grabstein

a bécsi zsidók, a monarchiabeli zsidó családok és az európai zsidó közviszonyok történetével foglalkozik.

Különös érdeklődéssel fordulhat pedig a jelen kötet felé a magyar zsidóság, főleg a nyugat-magyarországi, melynek nevezetése kora tárul fel e lapokon. Míg az I. kötetben, mely a XVI. és XVII. század sírköveit tárgyalja, az olasz, német-morva, majd lengyel zsidók dominálnak — hisz érdemleges magyar zsidóság akkor alig szerepelt, okmányai pedig pláne nincsenek feldolgozva —, addig az 1670-iki bécsi „gérus“-tól kezdve, mellyel a II. kötet története megindul, egyre sűrűbb és szorosabb

kapcsolatok fűződnek Bécs és a szomszédos vármegyék zsidósága között. I. Lipót kegyetlen rendelete, melyről multkori, Wertheimerről szóló cikkemben is megemlékeztem, sok „bécsi száműzöttet“ kergetett Magyarországra, ahol anyagi jólétük, városi műveltségük és nagyobb világismereteik révén jótékony hatással voltak nem egy hitközségünk fejlődésére.

A zsidómentes Bécs „dicsősége“ azonban nem volt hosszúlélékzetű; 16 év múlva — mint tudjuk — ismét letelepedett az első zsidó „bevándorló“, Oppenheim Sámuel. Amint országos gondjai közt első teendőink egyike az volt, hogy a Koppel-Fränkel örökösöktől megszerezze a régi temető privilégiumát, melyet azok 4000 frtnyi „satisfactio fejében“ a császártól megvásároltak volt, úgy síremléke is mintegy propyleuma a temető ama részének, melyben az 1696—1783-ig terjedő korszak vagy negyedfélszáz halottja temetkezett. Grandseigneuri egyszerűség jellemzi koronás sírkövének külsejét éppúgy (l. 20. old.), mint a nyelv nemessége sírfeliratát. „Nagy üzletei közepette ráért bölcseséget szerezni. Minden napjai népének valának szentelve, védőpajzsa és oltalma, vára és fala volt. Gazdag háza tárva-nyitva, kegyes keze könyörületre kész. Távolról és közelről való vendégeinek szerzett ételmezt és pihenőt, ő maga megelegetett szerény tál káposztával. Ő volt a nagy „stadlan“,¹ aki mindenfelé, régi és új községekben állandó emlékeket emelt nevének, imaházakat épített, tanházakat szervezett és bőven gondoskodott a szűkölködőkről.“ Ime lapidaris egyszerűséggel a kor hódolata, mely érzi és érezteti az alak történeti nagyságát, de főleg megbecsüli a nagy embert és zsidót.

Másfajta az emlék, mely a nagy kor-, kar- és versenytárs, Wertheimer Sámson dicséretét zengi.

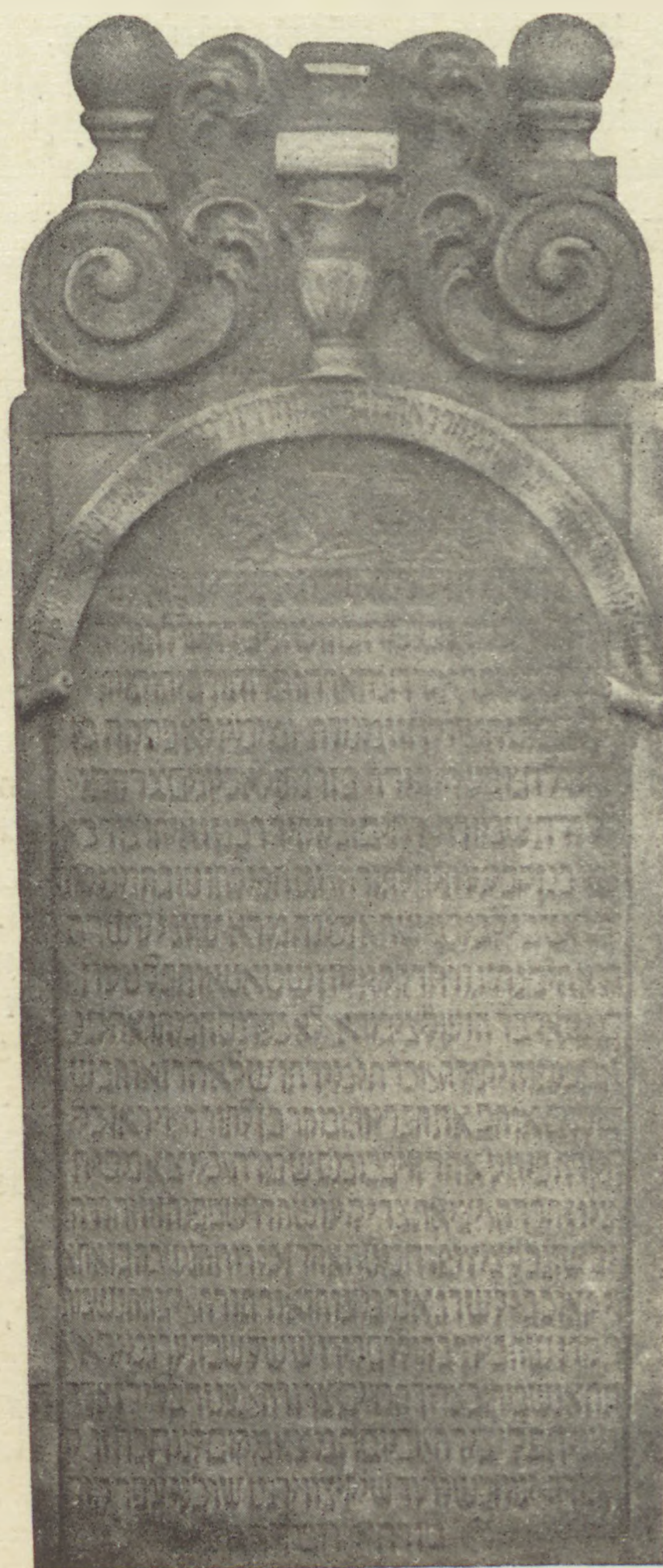
¹ A szó éppúgy a kor szülöttje, mint a fogalom, mely protektort jelent, közbenjárót kormány és zsidóság közt.

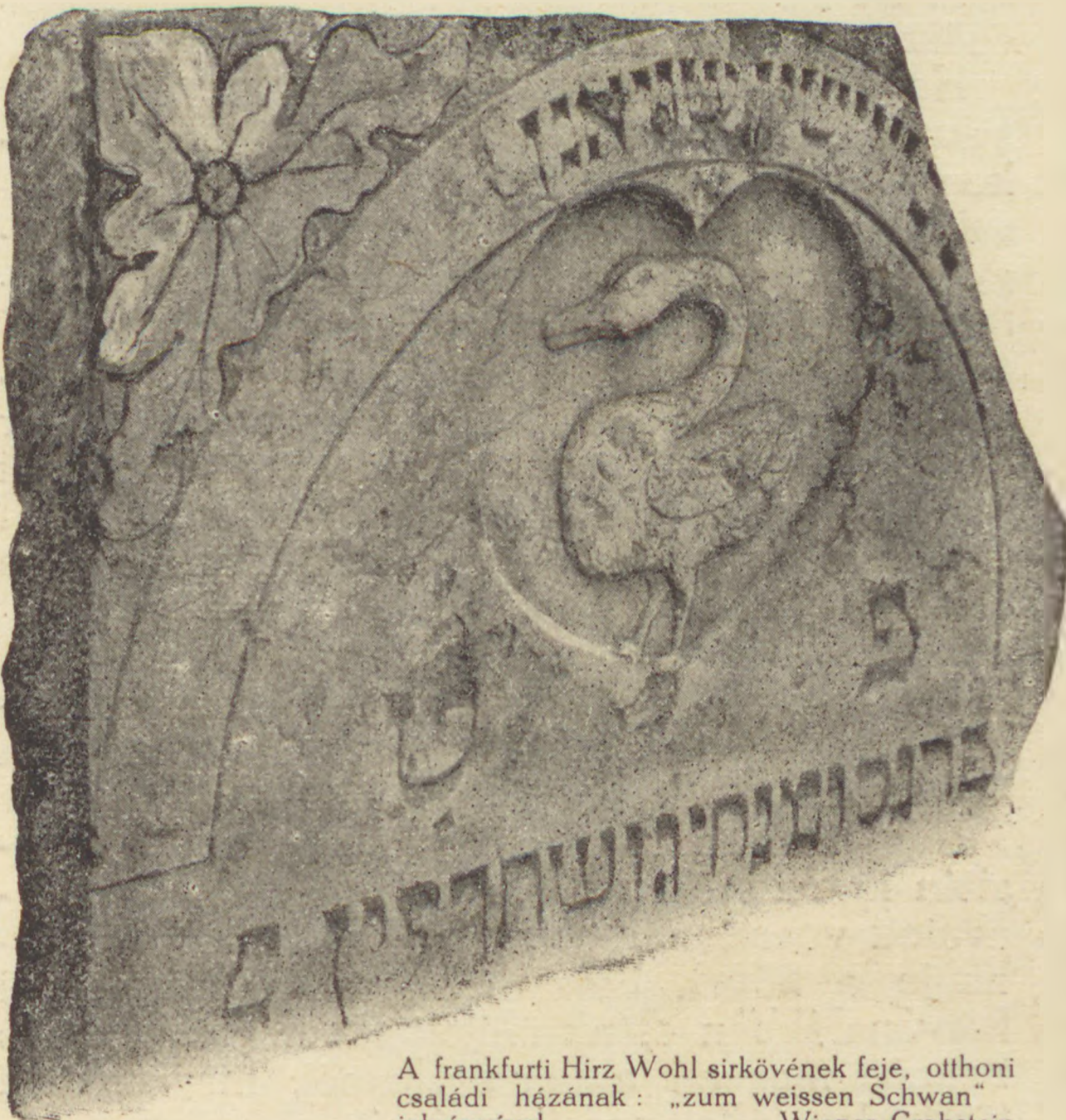
Egy állítólag „elvarázsolt“ hal síremléke a régi bécsi zsidó temetőben.¹ (Wachstein) Grabstein eines „verzauberten“ Fisches im Wiener jüdischen Friedhof

A sarkophag eleje, hátulja, oldala, oszlopa, négy hatalmas márványlapnak minden tenyérnyi helye tele — tudománnyal, tudákossággal. A célzásokkal és torzításokkal túlterhelt talmudi muzív-stílusnak egyik legklasszikusabb, — vagy mondjuk inkább: legbarokkab — példája ez a felirat: nem csoda, hogy frázistöredékeinek forrásait nem kevesebb mint 226 helyről, a rabbinikus irodalom legtávolabbeső zugaiból kell Wachsteinnak egybeidéznie. „De éppen ez volt a szerző célzata, fejtegeti tömören a tudós kiadó. A szerző feleslegesnek tartotta, hogy kortársainak avagy az utókornak egyszerűen meghirdesse Wertheimer jelentőségét. De viszont, aki a síremléke elé odalép, hadd érezze a halott személyiségének eleven hatását. A látogató hadd tudja meg, hogy itt olyan férfiú van eltemetve, ki korlátlan uralkodó volt a szellemi kincsek birodalmában, aki a napi események számára is tudott vonatkozásokat találni a régi bölcsességben. Az elhunyt nyelve szólal meg a sírján.”

A két férfiú körül, kiknek Magyarországra irányuló providenciális működését multkor méltattuk, egyre hatalmasabb tábora gyülekezett a Bécsbe be- és visszavándorlóknak: az ő házuk, rokonságuk, üzletük köréhez tartozott majd valamennyi. Családjuk tagjai ma is a monumentális síremlékeikkel válnak ki a környezetükből. Csak éppen az asszonyok tesznek e tekintetben némi kivételt. Oppenheim S. nejének, a szefard nemzetségből származó Sandela de Carcassone-nek feltűnően szegényes és szűkszavú a sírköve: Wachstein benne a család hirtelen anyagi romlásának külső jelét akarja látni. Szerényebb méretűek Wertheimer két feleségének emlék-

Ahron Austerlitz a „Kismartoni előjáró”, a kő fejen a leviták jelvénye, a kancsó Wiener Grabstein

A frankfurti Hirz Wohl sírkövének feje, otthoni családi házában: „zum weissen Schwan” jelvényével Wiener Grabstein

kövei is. Frumet Brilin az egyik egyszerű sírkövén a bevésett vizes vödör szülőhónapjának csillagzatát jelzi, a szemüveg pedig nevére (= Brille) mutat; második nejének, Merli Schiffnek a síremlékén a gyönyörűen kidolgozott hajó reliefje szinte a szülei ház jelvénye, címereként hat.

Nem messze Wertheimeréktől egyik földijük töredező sírkövét találjuk; a felírása, valamint egy szívalakú medaillonban elhelyezett mélydomborművű hattyú jelzi, hogy a frankfurti „zum weissen Schwan” nevezetű háznak birtokosa pihen alatta: Hirz Wohl, ki éppen szülővárosának kiváltságait akarta megújítani I. Józsefnél és a császárvárosban érte utól a halál. Más német családok, kiknek gazdagabb tagozatú, művésziesebb emlékei díszítik a bécsi sírkertet, az Ulmo-k, Drach-ok, Lehmann-ok, Leidesdorfer-ek; itt nyugszik Löb Sinzheim, a wormszi Rasi-kápolna alapítója, itt a bécsi kongresszus társadalmában később nagy szerepet vitt Fanny v. Arnstein és Cecilie v. Eskeles nagyjámbor apái, kiknek zsidó és nem-zsidó leszármazott-

jait ma is uralja a bécsi pénzvilaág. Ehhez a körhöz tartozik a titokzatos multú Diego d'Aguilar báró is, ki különösen a morva zsidók kiűzetését megakadályozandó, fejtett ki áldásos tevékenységet. Benne a hagyomány már régen regényes körülmények közt a zsidó hitre tért marannus-ivadékot látott, Wachstein most a sírkert két lakójában, *Abraham* Lopez de Peregra és neje *Sara*-ban, kiknek neve is prozelitaságra mutat, meggyőző biztonsággal véli felfedezni eme férfiúnak Itáliából bevándorolt szüleit.

A „magyar kolónia” — és szabad ilyenről beszélünk! — az előbbiekkal egyenrangú tagokat számlált. Itt találjuk a nagykoncepciójú, vasakarátú Lazar Hirschl-t, ki Bazinból került előbb Oppenheim házába, majd katonai éremszállító lett és egyebek közt Magyarországon nagyszabású pénzintézetet akart létesíteni. Simeon b. Michael Pozsonyból valóságos selfmademan; végrendeletéből gyakorlati ész és tetterő, amellet megható alázatosság és jámborság szól. Vonzó alakja méltó biografusra talált Kaufmann Dávidban, ki Heine őseinek sorát (Heinrich Heines Ahnensaal) éppen vele kezdi meg, Sara v. Geldern apjával. A bécsi temetőben találjuk a levita Wolf-ok messze elterjedt családjának őseit is: Ahron Austerlitz-ot, akiről egyebek közt nagy elismeréssel emeli ki a sírfelirat, hogy a (kismartoni) előjárói tisztséget hívséges szeretettel viselte, méltósága nem büszkévé, hanem alázatossá tette. Abraham Spitz, mint eme mecénások legtöbbsé, kiadja tudósok könyvét, tanházakat létesít és Budából 1684-ben kiváltotta a foglyokat. A bécsi zsidóságnak egyik legérdekesebb családj a Margulies-Jafe, alias Schlesinger-család. Mordechai volt a régi bécsi községnek utolsó előjárója, a legenda szerint állítólag az egyedüli ember, kit a száműzetési rendelet különös kegyből nem érintett; később Bécs ostroma közben erőszakos halállal múlt ki. Két fia Nikolsburgon át Magyarországra menekült; itt hadseregszállítókká lesznek és 1716-ban VI. Károly császártól együttes privilégiumot kapnak, mely szerint „mindenkor, főleg magyar királyságom belső harcainak idején. — a királyi szolgálat előmozdításában fényesen kiváltak, minden erejük megfeszítésével, sőt saját életük veszélyeztetésével — az államnak nagy hasznára és üdvére váltak, noha ezek következtében minden vagyonuk elvesztését kellett végigszenvedniök”. Az idősebb testvér, Wolf, később Bécsben telepedett le, a másik Israel Güns, aki Kőszegen is lakott, Kismarton egyik legelőkelőbb családjának lett ősapja, mely a községnek egész sor nagyszabású jótévőt és kiváló tudóst adott. Általánossá tette a család hírnevét R. Akiba Éger, az ismert poseni főrabbi, a Mendelssohn-féle felvilágosodás nagy ellenfele.

Nemcsak ebben a családban járt együtt a jólét és tudás. A vagyonos Isachar, régi zsidó

tradíció szerint, támogatja és élélmezi a tanulmányainak élő tudós Zebulunt Bécsben is. Az egyik ábra R. Jechiel Michel Glogau sírját jelzi, Wolf Wertheimer könyvszerző házi rabbijáét, kinek utódai számos magyar rabbiszéken ültek. A szintén glogau szarmazású Abraham Helen Kismarton megszervezőjének, a nagynevű R. Meir Ásnak lett méltó veje. Mekkora volt e téren nagyjaink ambíciója, mutatja a hiteles feljegyzés, hogy Lazar Hirschl fia a kor legnagyobb koriféusát, R. Jakob Emden-t akarta házához fűzni, még pedig évi 3000 frtnyi fizetéssel. Pedig ugyanakkor, — mint Wachstein egyik érdekes fejezetében olvassuk, mely a páduai doktor Josef Stella (Stern) szívós küzdelmeiről szól — Nikolsburg városa orvosának 130 frtot fizetett — pro anno!

Íme a látszólag hideg, rideg anyag kultúrhistóriai tanulsággal is szolgál. És hogy mennyi benne a magyar vonatkozás, azt a könyvet lapozva, lapról lapra megfigyelhetni. Különösen két határvidéki városunk nevével találkozunk feltűnő gyakorisággal, — mindkettőnek országraszóló zsidó hagyományaival foglalkozott már a Mult és Jövő — Pozsony és Kismarton. Pozsonyban találjuk egyebek közt a nagy Oppenheim fiát, a Brillin-ek utódjait, kiknek egyik nagyon rokonszenves tagja megalapítója a Brüll-zsinagógának; a Lwow-Lembergek, a nemes Biedermannokká lett Freistadt-ok, a Dux-okba olvadt Uffenheimerek, a Győrbe és Temesvárba elágazott Leidesdörfer-ek mind a császárváros forró levegőjéből kíváncsoztak át egyik gyökerükkel a magyar király koronázó város hűvösebb, de biztosabb gettójába. A kisebb Kismartonban láttuk a Wertheimerek és Gomperzek sarjadékait, ott virágzanak ma is az ugyancsak nemes ősökre visszatekintő Wolfok, Spitzerek.

Hogy éppen e két kehillá sorsához szövődött oly sokszorosan a bécsi zsidók élete, annak belső okokon kívül — Wachstein egy ízben Bécs elővárosainak és mentsvárainak nevezi őket — az a magyarázata, hogy a szerzőnek rendelkezésére állottak a pozsonyi és kismartoni levéltárak családi és közséi-chevrai okmányai, melyeknek tudományos kiadása is úgylátszik az ő kezére vár és amelyeket változatos gazdagságban használt és idézett már jelen könyvében is. Függelékül is a kismartoni Margulies-Safe-Schlesinger-Güns családra vonatkozó érdekes aktasorozatot közöl a szerző. Intő és buzdító szózat lehetne ez a magyar zsidósághoz, mennyi nagybecsű, az össz-zsidóság történetére fontos érték hever még ma is községeinkben por és pókháló alatt!

Nem méltattuk, milyen nyeresége az új Wachstein is a történelmi tudománynak. Az ő szakavatott vezetése alatt azonban a laikus is meghallja a kövek beszédét, meglátja az egyéni körvonalakban élénk állított személyiségeket és bennük megérzi a kor szellemét, megismeri a történelem általános igazságait.

SOLL HEGYRŐL

HUSZONÖT MILLIÓ. Ennyit köt le a kormány javaslata, mint járadékot a magyar zsidóság számára. Nem vagyunk azonban hajlandók ebben valami nagy történeti eseményt látni, épp úgy, mint nem tartjuk annak az emancipáció ötvenéves jubileumát sem. Az utóbbi csak arra emlékeztet bennünket, hogy még csak ötven éve ismernek el egyenrangú embereknek, holott azok vagyunk már legalább öt-ezer éve, még mielőtt Ábrahám, Mózes és társai írásra és hitre tanították a népeket. De hogy mennyire nem vagyunk ötven év óta sem „emancipálva”, mutatja, hogy csak most kaptuk meg a huszonöt milliót, amely pedig még az 1848-ban hozott törvény alapján illetett meg bennünket. Hogy pedig az örömünk túlnagy ne legyen, meg kell gondolnunk, hogy ennek a huszonöt milliónak csak 4% kamatja kerül szétosztásra, felerészt ortodox, felerészt neológ községek közt, tehát annyit jelent, hogy ezentúl — mondjuk X és Y község évi 300 kor. államsegély helyett mai értékben úgyannyit jelentő évi 800 kor. államsegélyt fog „élvezni”, ami igazán nem fog a zsidóság belső életében nagy átalakulásokat előidézni. Már pedig zsidó szempontból csakis ez fontos. Jelentősége zsidó szempontból csak akkor lesz az állami dotáció felemelésének, ha a *kulturális* célokra kihasított összeget emelik *lényegesen* és elősegítik vele a magyar zsidóság belső regenerálásának folyamatát, ha zsidó irodalmat, zsidó kulturát fognak terjeszteni, hogy zsidóvá neveljék a hitközségeket és zsidókká a tagjait.

ALIG-ZSIDÓK ÉS TÚL-ZSIDÓK. Olvasom, vagy hallom, hogy valami liga van alakulóban, melynek célja, hogy a cionizmus ellen energikusan „síkra szálljon”. Bár a Mult és Jövő a minden párton felülemelkedő kultúr-zsidóság programján áll és a cionisták épp oly kedvesek nekünk, mint az itoisták, mégis örülnünk kell, hogy végre akadtak vállalkozók a hézagpótló feladatra, az energikus sikraszállásra. Hiszen éppen ez hiányzott csak a magyar zsidóságnak, már tudniillik ez az energikusan sikraszálló liga. Egyébként minden rendben van és ennél sürgősebb zsidó munka nincs is. „A magyar cionizmus hullámai — bizonyára így fogja az ünnepi szónok szavalni — már-már elnyeléssel fenyegették a magyar zsidóságot és mi megmentettük azt.” Amint hírlik, a liga „energikus akciót” indít, hogy a héber imakönyvből töröljék mindazokat a helyeket, ahol Cionról, Cion feltámadásáról van szó, sőt energikusan követelik a zsidó történelem tanításának eltörlését is, mert ott „külföldi” zsidókról is van szó, akikhez elvégre a magyar zsidónak semmi köze, és végre sikraszállnak a zsidó irodalom tanításának eltörléséért is, nehogy tudomást szerezzenek Juda Haléviről, aki tudvalevőleg Cion-dalokat írt, no meg Bialikról, aki, horribile dictu, ma is Cionról énekel. Azonban tréfát félretéve, úgy véljük, hogy egy alakuló zsidó ligának és minden jó zsidónak nem a túl-zsidók ellen kell energikusan sikraszállni, hanem inkább az alig-zsidók ellen, akik sokkal többen vannak és akiknek hullámai sokkal inkább fenyegetik elnyeléssel a zsidóságot.

TROCKI. Hogy Trocki azelőtt Bornstein volt, azt az entente sütötte ki, nem is sejtve, hogy ez lesz az az alma, amelyen a központi hatalmak összecivakodnak majd. A németek szerint Bornstein-Trocki tiszta árja nemzetségű és a régi Bornstein porosz familia sarja, az ortodox zsidók szerint ismert hithű ortodox, a neologok szerint nagy reformer és asszimiláns, a cionisták szerint tősgyökeres cionista. És mindegyikük tud pontos adatokat is ama bizonyos Bornstein régi életéről. Már most csak az a kérdés, hogy ama bizonyos régi Bornstein csakugyan azonos-e a mai Trockival?
(Secundus)

KRÓNKA ÉS SZEMLE

NYOLCADIK ÉVFOLYAM.

A Mult és Jövő mai számunkkal nyolcadik évfolyamába lép. Akik eleinte azt hitték, hogy a magyar zsidóság még nem érett meg ilyen pártok és jelszavak fölött álló, tisztán magas nivójú zsidó kultúrprogramot megvalósító folyóiratra, örömmel láthatták a Mult és Jövő rohamosan gyors hódítását a magyar zsidó intelligencia legszélesebb rétegeiben, hogy bár folyóiratunk fennállásának fele ideje a háború súlyos éveibe esik, a Mult és Jövő oly hatalmas lelkes táborra tett szert, hogy a legelterjedtebb magyar zsidó orgánummá emelkedett. A művelt magyar zsidóságnak ezt a szeretetteljes ragaszkodását csak azzal hálálhatjuk meg, hogy a háború okozta szinte legyőzhetetlen technikai nehézségek dacára teljes terjedelmű, gazdag irodalmi és művészi tartalmú számokat adunk olvasóinknak.

Az új évfolyamnak művészi előállítása ismét horribilis költségtöbbletet jelent, melynek csak igen kis része térülhet meg a felemelt előfizetési díjjal. Arra kérjük tehát olvasóinkat, terjesszék folyóiratunkat az eddigi szeretettel, szerezzenek új híveket a Mult és Jövő kulturmunkájának, mely az egész magyar zsidóságnak dicsősége. Minthogy pedig a nagy drágaságban csak azoknak küldhetjük tovább a lapot, akik előfizetésüket idejében megújították, kérjük az előfizetési díjak pontos beküldését. A Mult és Jövő előfizetési ára egész évre 30 korona. Díszkiadásban 40 korona. Omike tagság 4 koronával több.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZESTJE. A Mult és Jövő szerkesztősége február hó 3-ikán, vasárnap nagyszabású művészetet rendez a Zeneakadémia nagytermében, még pedig elsősorban a Mult és Jövő előfizetői számára. A művészeszten, amely az idei szezon legkiemelkedőbb művészi eseményének ígérkezik, a M. Kir. Operaház, a Nemzeti Színház és a Víg-színház legkiválóbb művészei és művésznői, Beregi, Gál, Rózsahegyi, Balassa, Rózsa Lajos stb. stb. vesznek részt. Keleti zeneművek eredeti hangszereken táncol, az Énekek Éneke, bibliai jelenetek, zsidó népdalok, középkori és modern héber költők előadása, elsőrangú ének- és szavalatszámok fogják változatossá tenni a műsort, melyet részletesen legközelebbi számunkban közlünk. A Mult és Jövő minden előfizetője két darab félárú jegyet válthat. (A teljes ár: 4, 6, 8, 10, 12, 15 kor.) Tekintettel a nagy érdeklődésre, kérjük előfizetőinket, hogy már most jelentsék belapunk kiadójavatalában (levelezőlap) a jegyekre való igényüket, mint-hogy később esetleg már egyáltalában nem lesz jegy kapható.

BALASSA JENŐ ÉS A HÉBER KÖLTŐK. A Makkabea idei chanukka-estjének, amelyet a pesti hitközség dísztermében tartottak, érdekes eseménye volt. Balassa Jenő, a Víg-színház jeles művésze Patai József Héber Költőiből szavalt, óriási hatással tolmácsolva a modern költők, Bialik, Imber, Csernichovszky verseinek mélységeit. A zsufolásig megtelt terem előkelő közönsége a művészt nagy óvációkban részesítette. Az ünnepi szónok Bettelheim Sámuel volt.

A PESTI CHEVRA KADISA TAGFELVÉTELEI. 1918. év február havában fogja a Pesti Chevra Kadisa legközelebbi tagfelvételeit tartani. E felvételek valósággal megnyilatkozásai szoktak lenni a zsidó szívnek és léleknek, amennyiben örömmel ragadja meg a székesfővárosi zsidóság az alkalmat, hogy a Pesti Chevra Kadisa tagjai sorába léphessen. Valóságos nimbusa van ma a Pesti Chevra Kadisának, melyre teljes joggal rászolgált. Ha tekintjük a Pesti Chevra Kadisa működési terét, azt látjuk, hogy nincs a jótékonságnak olyan ágazata, melyen áldásos munkásságot ki ne fejtene. Csak a legutolsó évi jelentést kell elolvasnunk és akkor látjuk, hogy mily nagy arányú munkásságot fejt ki a Pesti Chevra Kadisa. Fenntartja az Aggok (sinlők) házáat, hol az elmúlt évben 100 szegény aggastyán talált meleg otthonra és ellátásra. A gyógyíthatatlan betegek otthonául szolgáló Szeretetház az emberi társadalom legszerencsétlenebbjeinek menedéke. Két új, nagyszabású intézményt hív most életbe: a felrőtt vakok otthonát és a Menedékházat. A zsidó kórháznak fenntartását nagy arányú hozzájárulásával segíti elő. De nemcsak fenti intézmények fenntartásával fejt ki áldásos munkásságot, hanem a szegények ingyenes temetését is ellátja. Hogy ez a szolgálat milyen nagy arányú, arra élénk világot vet az a körülmény, hogy az elmúlt évben az ingyenes temetések az összes temetkezéseknek 60%-át tették ki. Elesett hősi testvéreinket, a hadi és helyőrségi kórházakban elhalt zsidó katonákat díjtalanul temeti és részükre a hősök temetőjében méltó sírhelyet enged át.

Nagyarányú a munkássága a segélyezések terén is. Az elmúlt évben szegények és hadbavonultak családjai között több, mint $\frac{1}{4}$ milliót osztott ki. Elesett hőseink özvegyei és árvái, valamint háborúban megrokkant katonák részére $\frac{1}{4}$ milliós alapítványt létesített. Az elmúlt évben közel 2 milliót tett ki a Chevra Kadisa költségvetése, mely csaknem a maga egészében az emberi nyomor és szenvedések enyhítésére szolgált. Valóban páratlan intézmény a maga nemében, melyhez hasonlót egész Európában hiába keresünk. Nem csoda, ha a hívek száza és ezrei a Chevra Kadisa zászlaja alá sereglenek és örömmel ragadják meg az alkalmat, midőn a tagok sorába léphetnek.

A tagfelvételek 1918. év február hó 10-én fogják kezdetüket venni. Előjegyzéseket és jelentkezéseket már most elfogad a titkári hivatal. A tagfelvételi munkálatokat külön e célra kiküldött választmányi, képviselőtestületi, valamint más, tekintélyes tagokból álló bizottság látja el Winterberg Gyula udv. tanácsos a Pesti Chevra Kadisa elnökének elnöklése alatt. A választmány az elnökség indítványára elhatározta, hogy a mostani tagfelvételek alkalmával száz szegény rokkant katonát és ötven érdemes szegény embert fog díjtalanul a Chevra Kadisa kötelékébe felvenni, mely elhatározása valóban méltó ama szellemhez, melyet a Chevra Kadisa minden téren szem előtt tart.

AUGUSZTA FŐHERCEGNŐ LÁTOGATÁSA AZ OMIKE-MENZÁBAN. Az Omike-Menza-Akademika hadijóléti intézményeit Augusztia főhercegnő báró Apor Henriette udvarhölgy kíséretében december hó 11-én ismét meglátogatta. A főhercegnőt báró Dirsztay Béta elnök és a hölgyválasztmány élén dr. Neumann Árminné fogadták és báró Dirsztay elnök a diákétkezőben lelkes szavakkal üdvözölte, különösen megköszönve az érdeklődést, melyet a főhercegnő a menza iránt oly gyakran tanusít. A főhercegnő az összes jelenlevő választmányi hölgyeket, kiket már előbbi látogatásaiból ismer, hosszabb megszólításával tüntette ki és az étkezőket sorra megtekintette, a diákok közül is többeket megszólítván, különösen két bolgár lánnyal beszélgetett el. A látottak felett dr. Neumann Árminnének és báró Dirsztay elnöknek legnagyobb elismerését fejezte ki és a diákok lelkes éljenzése közben távozott.

A Mult és Jövő nagy művésztje a Magy. kir. Zeneakadémia nagytermében február hó 3-án, vasárnap, este 7 $\frac{1}{2}$ órakor

DR. WEISZ JAKAB. Ötven éve, hogy sikerekben gazdag orvosi működését a fővárosban folytatja és két generációnak tisztelete veszi körül. Kecskeméten született 1841-ben. Vallásos, jámbor anyja példás gondossággal ügyelt számos szebbnél szebb gyermekeinek nevelésére. A zsidó tudásra Deutsch Henrik, a későbbi tanítóképzői igazgató oktatta. Az egyetemet Pesten kezdte, majd négy évig a leghíresebb bécsi professzorok tanítványa volt. 1867-ben Pesten letelepedvén, humánus és reklámzajtalan működésével csak-

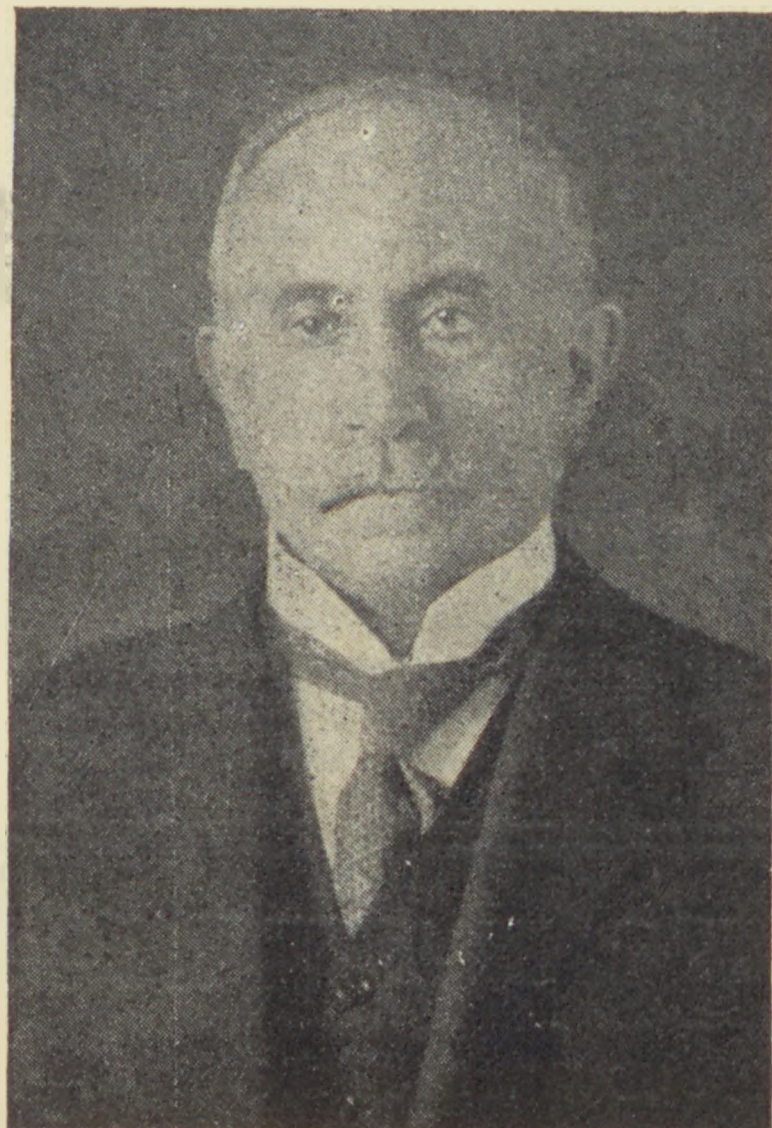
Dr. Weisz Jakab udvari tanácsos

hamar a legnépszerűbb és legkedveltebb fővárosi orvosok közé emelkedett. 1868 február 9-ikén kelt egybe a híres szépségű Weisz Johannával, akit a napokban éppen a készülő aranylakodalm előtt ragadt el a halál. Felekezete ügyeit mint a pesti izr. hitközség kórházi bizottságának és iskolaszékének tagja mozdította elő. A székesfővárosnak 1872 óta hat cikluson át volt szabadon választott törvényhatósági bizottsági tagja. 1914-ben Ófelsége a közélet terén szerzett érdemei elismerésül az udvari tanácsosi címmel tüntette ki.

A „REMÉNY” IFJÚSÁGI MATINÉJA. Nagysikerű ifjúsági matinét rendezett a Remény szerkesztősége december hó 2-án a zsidó hadiárvák javára. A Remény hívei a zsufolásig megtöltötték a Pesti Izr. Hitközség dísztermét, bizonyosságul annak a nagy szeretetnek és érdeklődésnek, mellyel a diákság a magyar-zsidó tanulóifjúság lapját körülveszi. A jegyek a matinéra már elővételben fogytak el, úgy hogy nagyon sokan, kik a matinén akarták jegyüket megváltani, visszafordulni voltak kénytelenek. Hevesi Simon dr. rabbi lendületes beszéddel nyitotta meg a matinét, felhívta a figyelmet a Remény kultúrcéljaira. Ezután a legváltozatosabb programmpontok következtek: ének, felolvasás, zongora, hegedű, cselló, tréfás szavakat, humoros rajzmutatványok. A hosszú, érdekes műsort lankadatlan

érdeklődéssel kísérte végig a matiné közönsége. A *Remény* a tél folyamán újabb ifjúsági matinékat, sakkversenyeket, a tavasszal pedig ifjúsági kirándulásokat fog rendezni előfizetői részére. A *Remény* előfizetési díja egész évre 12 korona, félévre 6 korona. Mutatványszám díjtalan. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Magyar-u. 3. Telefon 96—30.

DR. STILLER MÓR. Előkelő egyéniség volt. Kultúr-zsidó a szó magyar értelmében. Más milljőben bizonyára nagy

Dr. Stiller Mór

zsidó tudásra is tett volna szert. De így is meleg érdeklődést tanúsított a zsidóság minden kultúr munkája iránt és a zsidó oktatás ügyét, amelyet vezetett, valóban szívében viselte. Több mint negyven éven át vett részt a pesti hitközség vezetésében és hozzájárult intézményeinek fejlesztéséhez, tekintélyének emeléséhez. Öreg kora dacára nagy energiával és kitartással dolgozott és sok szép tervének megvalósítására készült még, amiben a közbejött háború megakadályozta. Zsidó önértetének megnyilatkozása volt, amikor néhány nappal halála előtt betegen elment a gyűlésre,

hogy a tervezett országos emancipációs ünnepség ellen energikus beszédben tiltakozzék. A hitközségnél viselt elnökhelyettesi tisztséget *Breitner L.* Zsigmond előljáró, az ismert filantrop vette át, a közoktatásügyosztályt dr. *Halász Frigyes*, aki eddig a kultuszügyeket vezette.

AZ I. M. I. T. december hó 27-iki felolvasó ülését az emancipáció 50-ik évfordulójának szentelte. Dr. *Mezei Mór* érdekes visszaemlékezései és dr. *Venetianer Lajos* értékes tanulmánya közt *Lenkei Henrik* előadta mélytartalmú lendületes ódáját, amelyet jelen számunkban egész terjedelmében bemutatunk olvasóinknak. Ugyancsak mai számunkban közöljük *Szilágyi Géza* gyönyörű versét (Mikeás próféta az emberi vesztettségéről), amelyet a költő az IMIT. novemberi 27-iki estjén olvasott fel.

VÁZSONYI VILMOS. Hogy miniszter lett, nem fujtuk meg az ünnepi harsonákat, mert ez nem állott kapcsolatban az ő zsidóságával, hanem tisztára egyéni értékének megbecsülése volt. Vázsonyi minisztersége nem zsidó esemény, de zsidó eseménynek kell tartanunk, hogy mint miniszter sem tartja „kényelmetlennek” a zsidó ügyekkel való szolidaritást. Eljár zsidó gyűlésekre és felszólal, templomba és imádkozik, zsidó alapítványt tesz a zsidó hitközségnél, élére áll az Izr. Ösztöndíjegyletnek és minden fórumon sikraszáll a zsidóságért, nem tartva attól, hogy „felekezetieskedés”-sel fogják vádolni. Vázsonyi rég túl van azon a gettófelfogáson, hogy a zsidónak éppen felelősséges állásban óvakodnia kell a zsidó ügyekkel való foglalkozástól. Az ő zsidósága épp oly természetes nála mint a magyarsága és így épp úgy nem feszélyezi a minisztert, mint a fiatal demokratát. És ez az, amiért Vázsonyi egyéniségének zsidó szempontból oly értékes nevelőhatása van.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP-EGYESÜLET díszes közönség jelenlétében november 28-án tartotta rendes köz-

gyűlését dr. *Grauer Vilmós* és dr. *Fischer Gyula* rabbi elnökök vezetése mellett. A közgyűlés örömmel vette tudomásul az egyesület újabb alapítóiról és jótevőiről szóló jelentést, mely élénk bizonyítéka azon szociális tevékenység elismerésének, melyet az egyesület kifejt és amely tevékenység nemcsak nyári szünidei kitelepítésben, hanem galíciai és erdélyi menekültek gyermekeinek a háború alatt egész esztendőn át telepén való elhelyezésében és ellátásában nyilvánult meg. Az elmúlt évről szóló jelentést, valamint a zárszámadásokat, melyeket *Blücher József* igazgató és *Galambos Jenő* titkár terjesztettek elő, a közgyűlés tudomásul vette és a felmentvényt az igazgatóságnak és választmánynak egyhangúlag megadta.

AZ ORSZ. MAGYAR IZR. ÖSZTÖNDÍJ-EGYLET dec. 23-iki közgyűlése olyan emelkedett ünnepélyes hangulatban folyt le, amilyent zsidó intézmények közgyűlésén rég nem tapasztaltunk. A fővárosi zsidóság szellemi eliteje gyűlt egybe a hitközség székházába és mikor az elnöklő dr. *Halász Ferenc* az új elnököt, *Vázsonyi Vilmost*, nívós és izléses beszédben üdvözölte és amikor Vázsonyi miniszter zsidó önértettől áthatott történeti értékű visszaemlékezéseit adta elő, majd amikor dr. *Hevesi* a miniszter szavaihoz érdekes reflexiókat fűzött, a hallgatóság folyton lelkes ovációkkal szakította félbe a szónokokat. *Kramer Marcell* titkár tartalmas jelentésének felolvasása után megválasztották egyhangúlag elnököknek Vázsonyi Vilmost és *Ohrenstein Henrik* bárót, ügyvezető elnököknek *Halász Frigyes* dr. királyi tanácsost és *Baumgarten Nándor* dr. egyetemi tanárt, titkároknak *Gábor Gyula* dr.-t és *Kramer Marcellt*.

LÖW LÁZÁR. A legkiválóbb papi egyéniségek közé tartozott, aki személyével, tudásával, jellemeivel nagy tekintélynek és tiszteletnek örvendett a zsidóság minden pártárnyalatánál, sőt a felekezet körén túl is. Régi híres rabbi-családból származott, atyja a nagyhírű Rabbi *Jirmija Löw* sátor aljaúj helyi rabbi, a „Divré Jirmijahu” című héber mű szerzője, nagyapja a „Sare Tóra”, dédapja a „Semen Rokeach” szerzője volt. Először atyja örökébe lépett Sátor aljaúj helyen, majd ungvári pappá választották, ahol 31 évig működött. A millénium idejében Ófelsége a koronás arany érdemkeresztel tüntette ki. Az ortodox központi vezetésben irányadó működést fejtett ki, a palesztinai zsidók érdekében is sokat fáradozott. Tanítványai az ország minden széléből gyűltek össze a nagy pap temetésére, amely impozáns részvétellel ment végbe.

Löw Lázár

RABBIVÁLASZTÁS. Dr. *Enten Manót*, aki mint hitshónok és vallástanár működött Kassán, a hitközség egyhangúlag főrabbijává választotta meg. Dr. *Enten* a legelkesőbb zsidó papok közé tartozik és a Mult és Jövőnek régi munkatársa.

A BUDAPESTI HERZL-EGYESÜLET a napokban tartotta tisztújító közgyűlését, amelyen a következő tisztikart

választották meg. Elnökök: dr. Strausz Adolf keleti akadémiai tanár, dr. Patai József, Bettelheim Sámuel, Lindenbaum Dávid. Ügyvezető alelnök: Kozma Rezső máv. főellenőr; alelnök: Fränkel A. Kornél; titkár: Widder Dávid; pénztáros: Lóránd Elemér; ellenőrök: Schwarcz Dezső, Merbl Mór; jegyzők: Kempfner Miksa, Löwinger Henrik; nemzeti-alap-biztos: Reich Sámuel; háznagy: Moskovicz József. Az új tisztikar, amint az alakulás emelkedett hangulata is mutatta, új szellemet fog belevinni a Herzl-egyesület életébe.

HÍMEN. Székely Béla, a kiváló poéta, lapunk jeles munkatársa, eljegyezte Blum Margitot, Blum Mór temesvári vállalkozó leányát.

HALÁLOZÁS. Özv. Bisseliches Sámuelné Budapesten, 74 éves korában elhunyt. A nemes zsidó matróna vendégszerető háza valósággal szalonja volt az ifjú-zsidó mozgalmaknak, a „Makkabea”, a Zsidó Néplap, szinte az ő házában jött létre, fia Bisseliches Mózes mérnök vezetése alatt. Temetése nagy részvéttel ment végbe.

ADOMÁNYOK. Az Omike-menza javára Grosz Simonné Izsák 50 koronát, Blumberg S. E. Kassa 20 koronát küldött be hozzánk. „Az Est” szerkesztősége 204 koronát küldött be, mint az Omike-menza részére beérkezett adományok összegét. Deutsch Gyuláné Polgárdi 20 koronát küldött be hozzánk szegénysorsú izr. iskolás gyermekek részére. Az összeget átadtuk a IV. ker. főreáliskola igazgatóságának.

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

Budapest
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Művészi kivitelű BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a Mult és Jövő
1917-iki évfolyamához

valamint az előbbi évfolyamokhoz

Ára portóval együtt 5 korona
A diszkiadáshoz portóval együtt 6 korona

FEMINA

MARTON NŐVÉREK

*** divat-szalónja ***

Budapest, IV., Haris-bazár 6.

A szenzációs őszi modellek megérkeztek
Eredeti bluz-, pongyola-, ruha-, ju-
ponkreációk saját tervek szerint.

DÁN TESTVÉREK

CS. ÉS KIR. UDVARI SZÜCSÖK

BUDAPEST,
V., DOROTTYA-UTCA 5—7. SZ.

KATALÓGUST KÜLDÜNK.

Csillárok

legmodernebb kivitelben, óriási választékban készpénz vagy törlesztéses kölcsöndíj ellenében.
Gázsütők, gáztűzhelyek, gázfűzők, gázvasalók kaphatók Vilmos császár-út 3.

Régi könyvtárakat

megvásárol SCHLESINGER JÓZSEF
Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszaalakot

hölgyek arcáról, karjáról végleg kiírtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerével Pollák Sarolta kozmetikai intézete Andrássy-út 38. I. (Párisi áruházzal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással diszkrétan küldi. SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzölés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, mittedszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

FOGAK

szájpad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít: **GROSSMANN S.** és fogorvos: **dr. KÁLI H. P.** Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet. Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

K

ézzel hímzett vagy előrajzolt

HORVÁT ÁKOS

divatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, valamint függönyök, vitrageok, ágy- és asztalterítők, kertipárnák és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletemben.

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fióküzleteim: IV., Vámház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

KÖZGAZDASÁG

AZ „ATLANTICA“ Tengerhajózási Részvénytársaság december 12-én tartott rendkívüli közgyűlésén 8 millió korona alaptőkéjét 15 ezer darab 200 darab névértékű részvény kibocsátásával 11 millió koronára emelte fel. A tőkeemelésből befolyó összeg a Háros- és Hunyad-szigeteken épülő hajógyár költségeinek fedezésére fog szolgálni, melyben tengeri és folyami hajókat építenek, hogy a hazai hajóépítő-ipar lehetőleg a külföldi beszerzésektől függetleníthessék, illetve a hazai tengeri és folyami hajópark lehetőleg belföldön fedezze szükségletét. Az új kibocsátású részvények elhelyezését az Angol-Osztrák Bank vezetése alatt álló szindikátus biztosítja.

Száj- és fogápolásra kizárólag
Jódormentha-Lysoform

A VILLAMOSSÁGI TRÖSZT TŐKEEMELÉSE, A Részvénytársaság Villamos és Közlekedő Vállalatok Számára rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy minden öt darab 160 korona névértékű részvényt négy darab 200 koronás névértékű részvényre cserél ki. Elhatározta továbbá, hogy a 10.200.000 koronányi alaptőkét 16 millió koronára emeli fel.

A KÖBÁNYAI POLGÁRI SERFŐZŐ Részvénytársaság december 8-án tartotta huszonötödik évi rendes közgyűlését. Az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit a közgyűlés tudomásul vette és elhatározta, hogy a 24. sz. részvénytársaság részvényeit december 10-iktől kezdve ismét 12 százalékkal, vagyis 36 koronával váltja be.

A BUDAPEST LIPÓTVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR Részvénytársaság tőkeemelése. A Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár r.-t. igazgatósága elhatározta, hogy a takarékpénztár alaptőkéje 40.000 darab 200 korona névértékű új részvény kibocsátásával 12.000.000 koronáról 20.000.000 koronára emeltessék fel.

A TELEFONGYÁR R.-T. is kivette a részét a háborús konjunkturából. A lefolyt évben a 2.500.000 K-ról 3.500.000 K-ra felemelt részvénytőke is bőségesen kamatozott. Az 1917 június 30-án lezárt mérlegében az 51.466 K (1915-16-ban 22.769 K) áthozattal együtt 2.616.290 (1.530.591) K nyers hasznot számol el, amiből 1.285.440 (602.867) K költségek és 370.540 K (335.724 K) leírások levonása után a tiszta nyereség 960.309 K, az előző évi 592.450 K-val szemben. Az igazgatóság a november 19-én tartott közgyűlésnek 30 K, azaz 15 százalék osztalék (tavaly 25 K, azaz 12 1/2%) fizetését ajánlotta.

A MAGYAR OLAJ- ÉS ZSÍRIPARI KÖZPONT R.-T. 1917. évi december hó 8-án tartotta meg rendes közgyűlését. Szegő Béla ügyvezető-igazgató terjesztette elő az igazgatóság jelentését. A központ működésének méretét mutatja, hogy a lefolyt üzletévben 233.436.463 korona 55 fillér összárúforgalmat bonyolított le. A közgyűlés ezután a zárszámadásokat jóváhagyta és megállapította, hogy a 870.691 korona tiszta nyereségből a részvényeseknek 5 százalékos kamat címén 50.000 koronát kifizet, a fennmaradó 820.691 korona 76 fillért pedig a tartalékalapba helyezi. Az igazgatóság Kelemen Béla és Grotta Vilmos osztályfőnököket cégvezetőkké nevezte ki.

A HADITERMÉNY KÖZGYŰLÉSE. A Haditermény r.-t. december hóban tartotta második évi rendes közgyűlését Schmidt József titkos tanácsos elnöklése mellett. Russo Illés vezérigazgató előterjesztette az igazgatóság évi jelentését, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott.

⌘ **KERTÉSZ MÓR** ⌘
órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.
Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, aranyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálogjegyet
⌘ Telefon 95-48

ALAPÍTÁSI ÉV
1862

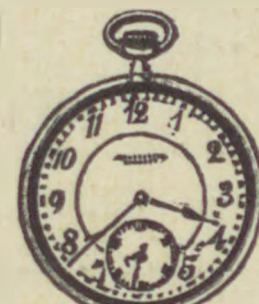
• CHRONOGRAF •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hangszerré becserélünk vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Elkán Gyula

szűcs

szőrménagyáruháza

VII., Károly-Körút 19.

Állandó szőrmekiállítás

Divatlapot küld

ÉKSZERÉSZ, ARANY-
ÉS EZÜSTMŰVES

ADLER J.

VESZEK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemeskőveket vagy platinát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR;

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.

TELEFON: 37-19.

Haladás tanítézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi

magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT

EURÓPA
SZÁLLODA

KÓSER ÉTTERMEI

NAGYMEZŐ-UTCA 9.
SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. **PFEIFER**

Ponyvakölcsönzés

mérsékelt

kölcsöndíj mellett

FALUDI ÉS ELEK zsáknagykereskedők,
BUDAPEST, V., Nagykorona-utca 22. sz.
Telefonszám: 82-37. Sürgőnycim: „Segel”

Gabonaszák, gyapjúsák

legolcsóbb beszerzése

Szalmazsák

és meleg

takarók foglyok részére

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontáli tyilimszőnyegek régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábúk.

Kövesiné

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órás-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

ROSENSTINGL

perzsaszőnyeg raktára nagyban és kicsinyben

BUDAPEST, IV., DEÁK-TÉR 4. SZ.

TELEFON: 6-76.

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLO S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.
:: TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

REICH ADOLF FIAI

KATONAI ZSINÓR- ÉS PASZO-
MÁNY GYÁRA ::

GYÁR; VI., PETNEHÁZY-UTCA 34.
IRODA ÉS RAKTÁR: V, ERZSÉBET-
TÉR 7. SZÁM. ::

TELEFON 90—04. ALAPÍTTATOTT 1868.

GYÁRT MINDENNEMŰ ZSINÓRT
ÉS PASZOMÁNYT. ::

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garáncálunk!
„Marion” szőrvesztő ára 15 K, „Marion” fehéritő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.
Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.
Telefon: József 49—51.

Választási zászlók, jelvények, tollak aranyozott felírás-
sal a legnagyobb mennyiségben azonnal szállít

„DIADAL” zászlógyár

Budapest, VI. ker., Liszt Ferenc-tér 21c. sz.

Árjegyzéket küldünk.

Telefon 94—36.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.
Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak

DEUTSCHE AKUSTIK-GESELLSCHAFT

magyarországi raktára

nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-
hallókészülék

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fióküzlet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátnál betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitünőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböztet-
hetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészi kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészi munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

Transzformáció a legtökéletesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
hatatlan specialitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
összettel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélsebb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

HATSCHEK és FARKAS

BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Szemüvegek,
orrcsíptetők
orvosi rendeletre is.

Optikai
cikkek.

•• Teljes ••
mozgószínház-
berendezések.

ELESETT HŐSÖK

exhumálását és hazaszállítását teljes szavatosság mellett legolcsóbb díjakkal, engedélyek megszerzésével eszközli:
STARK J. hat. engedélyezett irodája
Budapest, VII. ker., Rákóczi-út 64. szám.

Mielőtt rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikket, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban árák
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

KÖZÉPISKOLAI VIZSGÁKRA

•• biztos sikerrel, felelősséggel készít elő ••
♦ **ZSOLDOS-TANINTÉZET** ♦
•• Budapest, VII., Dohány-utca 84. ••

A középiskola összevont tananyaga megrendehető. Nélkülöz-
hetetlen rendes- és magántanulóknak TELEFON 32-40.

KELETI J.

Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17. Telefon 13-76.
Alapítva 1878. Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. mű ábak, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, háskötők, gummigörccsérharis-
nyák, ludtalpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ön-
hajtókocsok rokkantak és amputáltak részére. Villanyozó-készülékek,
valamint az összes betegápolási cikket nagy választékban, eredeti
gyári árák mellett ••

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) • K 15 kilónként
elsőrendű marhahúsból (félszáraz) K 13 kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

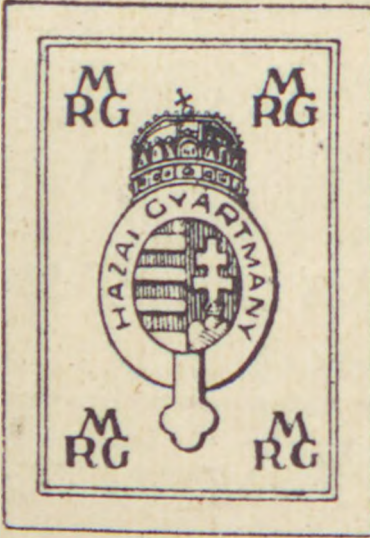
RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
•• Aradi-utca 10. szám ••

Magyar
törölő-
gummi

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJE GYE:

Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZAR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Régiségek Silbermannál

IV., Mechmed szultán-út
(Múzeum-körút) 17. sz.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár
teljesen új fejfel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1-60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Örvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné, Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orléansi hercegnő kam. szállítói

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P
auker
MÓP
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL: 47-37
FIÓKÜZLET
VÁCI KÖRÚT 70
TEL: 86-73
MILYEN TÁRSASÁG
REKUPERTÁRI
SZÁMLA 1962

Műtárgyakban, szőnye-
gekben legolcsóbban nagy
választék régiségüzlet
FELDMAN I.
Budapest,
Erzsébet-körút 27. sz.
(Gambrinus-ház).
Telefon 84-70.

„Hunnia“ női kalap-ipar

Villanyerőre berendezett női kalapgyár, Budapest, VI.,
Király-utca 14. Félémelet. Állandó modell-kiállítás.
Művirágok, üres formák, tollidiszek. Gyári árak nagy-
ban és kicsinyben :: Alakítások minden formára

MEISNER IZIDOR

Budapest, VI., Bajnok-utca 25. :: Telefon 21-42.
Mindennemű fémmaradékok, réz, ólom, ón, hor-
gany és egyéb salakkidolgozó és olvasztótelepe.
:: Géptisztítóanyagok és olvasztótégelyek raktára ::

Árvai és Salczer

női és gyermekfelöltő árúháza, Budapest,
VI., Király-utca 36. Dús választékban raktáron
női és leányfelöltők, kosztümök, ruhák, bluzok és
aljakban :: Szolid kiszolgálás :: Olcsó árak ::

Szücs- és szőrmeárú

BODNÁR JÓZSEF szücsmester

Budapest, V., Nador-utca 16. szám. Téli ruhák
nyári gondozásra biztosításra elfogadtatnak :: ::

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebbi csipketisztító-,
vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés

Telefon: 15-28

SCHLESINGER ÉS TÁRSA

Budapest, V.,
Kálman-u. 14.

ELESETT HŐSÖK

exhumálását és hazaszállítását a legnagyobb fele-
lőség mellett olcsó díjakkal, engedélyek megszer-
zésével eszközli

Nagy Dezső hat. eng. irodája, Budapest,
VI., Rózsa-utca 59. szám.

Telefon 109-35.

:: NEUMAYER FÜLÖP ::

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. szám (Erzsébet-
tér sarok) :: Telefonszám: 11-21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquet-
plüssök, bútoraszövetek, ágy- és asztalterítők, függönyök és sző-
nyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártó ellékek gyári raktára.
Kivánsatra mintát bérmentve küldök.

:: KOHN ARNOLD ::

SIRKÓRAKTÁRA, SIREMLÉKEK minden ár
és kivitelben, áthelyezések exhumálásoknál. Javítási
munkák a temetőben. Szombaton és ünnepnap zárva.

Budapest, VII., Károly-körút 15. Telefon 18-76.

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek

NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.

Telefon: 104-10, 80-82, 35-92.

Távirat: NAGELA

KATONAI PLAKETTEKET, JELVÉNYEKET

készít szép kivitelben, előnyös áron, bármily rajz szerint, az ELSŐ MAGYAR TŰZZOMÁNC
JELVÉNYGYÁR, Budapest, VII., Kazinczy-utca 10. szám.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

ELSNER OSZKÁR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN-TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-U. 52. sz.

KERTÉSZ TÓDOR

Budapest, IV., Kristóf-tér

téli sport, rodlik,

skik, korcsolyák

nagy választékban.

Gyermekjátékok, ajándéktárgyak

Képes árjegyzékkivonat kívánatra

ingyen és bérmentve.

Mindenki egyedül talpalhatja cipőjét!

Szállítunk közvetlenül a fogyasztóknak!

Bőrtalpvédő „Glória“

0	1
25-30	31-34
1-80	2-20
2	3
35-39	40-42
4-10	2-70
43-46	
5-	

Valódi tömörkatonai szintalpbőr-ből.

Elsőrendű, kiválóan tartós minőség a hozzávaló szőgekkel.

„TROPEDES“

Vaskapta K 9.50,

melynek segítségével mindenki maga végezheti a talpvédők felverését és kisebb talpjavításokat.

Eredeti

„Picard“ K 1

„Makart“ 90 f

készletenként

acél talp- és sarokvédő

vas- és acélból, horganyhegygel, bakancsok, csizmák és munkáscipőkhöz alkalmas.

Finoma b úri-, női- és gyermekcipőkhöz

acélból, horganyhegygel, oxidálva, készletenként: Liliput 80 fillér, Kavirs 80 fillér.

Illusztrált árjegyzék ingyen és bérmentve. A talpvédőkből postán 6 készletnél kevesebbet nem szállíthatunk. Viszontelárúknak, fogyasztási szövetkezeteknek és nagybani vásárlóknak engedmény.

KOVÁTS IMRE ÉS TÁRSA

Budapest, IX/5., Üllői-út 11. szám.

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁLLÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletok, blúzok, pongyolák, kesztyűk, harisnyák, ernyők, reticülök, női fehérneműek egyszerű és elegáns kivitelben.

UNGÁRLIPÓT

női felöltők és szőrmearúk nagyban és kicsinyben

:: Budapest ::
IV., Kossuth Lajos-u. 2.

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gummlárúk és kötszerek nagykereskedése, BUDAPEST

VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám

Telefon: 163-85

Telefon: 163-85

Exhumálásokat

az összes európai harcterekről legszolidabb feltételek mellett anyagi :: kezességgel eszközölünk ::

SZENDE ÉS SZABÓ

:: ezelőtt ::
GEBAUER KÁROLY
:: exhumálási vállalata ::

Budapest, VII., Károly

király út 4. szám

Telefon: 51-02

Elsőrendű szakintézet